

Universul Interar

Anul XLVI Nr. 29

13 Iulie 1930

5 Lei

TEODOR AMAN

C t i t o r i i

TEODOR AMAN

(1831 — 1891)

de LUCIANA DRACOPOL-NEGULESCU

Pentru noi românii, sec. XIX-lea înseamnă renașterea forțelor vii ale neamului, pe tărîmul tuturor domeniilor și sub vădita influență apuseană, unde civilizația și cultura își dăduse cu mult înaintea contribuția. Strădania oamenilor mari ai veacului românesc a fost să deschidă drumuri noi prin mărăcini prăfuiți și uscați, spre orizontul lumii înaintate. Lipsiți de tradiție și de direcție ei au făcut tot ce-au știut și cum au putut, iar deviza le-a fost: *să lucrăm*. Și, nu trebuie să ne mirăm dacă atacau domenii diferite, dacă amestecau genurile și necosoteau adesea curentele vremilor. Ei voiau să facă deodată tot ce lipsea țării înapoiate, fără să se pregătească temeinic și să-și găsească domeniul spre care aveau chemare. Dacă privite prin prisma valorilor acestor produse sunt arareori remarcabile, ele au un preț nemărginit pentru deșteptarea și evoluția noastră spirituală. În aceste vremi de frământare și plămădire a trăit Aman. Pentru contribuția adusă omenirii și neamului românesc prin arta lui, Aman nu înseamnă prea mult, dar pentru rolul jucat în momentele de zămislire a gustului pentru frumos, el este un adevărat apostol.

De aceea atitudinea noastră față de opera lui nu va fi curat estetică, ci și istorică, mai ales că Aman a fost glasul cel mai fidel al vremii.

Din copilărie manifesta înclinații artistice, îi plăcea să muleze în ceară pe cei ai casei. Ba chiar la 13 ani își face „*Bunica pe catafale*”, tablou de o naivitate sinceră și entuziastă din care tășnește vocația adevăratului talent.

În țară are norocul unor profesori buni, pe Lecca și Walenstein, dela care primește întâele lecții de desen. Dar după obiceiul contemporan Parisul trebuie să-i formeze gustul și spiritual. Acolo căzu tocmă în nona vâltoare a luptei artistice cunoscută sub numele de *querelle des anciens et des modernes*, susținută de urmașii lui David și curentul inovator cu Delacroix. Fire de artist liniștit, lipsit de personalitate și de avânt, pentru care tradiția și oficialitatea erau litere sfinte, nu crezu demn de sine atelierul unui rebel ca Delacroix. El deveni elev a lui Drolling și mai apoi a lui Picot, pictori oficiali și de vază, cari susțineau cu îndârjire arta clasic-academică a lui David. Dela ei a primit Aman direcția sa artistică, pe care a păstrat-o cu ardore mai toată viața. Și dacă într-un sens personal acest fapt a fost nefavorabil lui Aman apoi este un altul care dovedește contrariul.

S'a spus că, dacă Aman ar fi avut altă școală ar fi însemnat mai mult estetic. Chiar dacă temperamentul lui artistic l'a atras spre clasici, cu care avea vădite afinități, totuși n'ar fi fost așa de superficial și formalist, dacă s'ar fi format la

altă școală, fiindcă natura lui era alta, așa cum reiese din scrisorile adresate fratelui său. Dar pentru rolul ce l'a jucat în formarea atmosferei artistice și încurajarea artei naționale acest tradiționalism a fost o binefacere. Ce-ar fi putut realiza un spirit inovator în misiunea de înălțare sufletească a păturilor românești neobișnuite încă cu artele? Sigur c'ar fi fost primit cu sfială și neîncredere.

Ca toți tovarășii lui în drumul renașterii neamului, Aman întors dela Paris a simțit și mai mult lipsa totală a operelor de artă și a preocupărilor artistice. Și atunci cu forța năpraznică a omului care vrea să facă și să facă cât mai mult pentru a completa golurile țării sale, se așează la lucru. Întemeiază învățământul artistic prin cele două școli din Iași și București, unde chiar este director. El îmbogățește școala din București cu colecția de reproduceri în ipsos a capodoperelor universale. Tot el sugerează ideea pinacotelor românești cari iau în parte naștere sub influența și strădania lui.

Diversitatea activității lui nu trebuie însă căutate numai în nevoile țării de atunci, ci și în concepțiile sale despre artă și artist. El a fost un tradiționalist care avea drept ideal pe maeștrii din quadrecentto și quinquecentto, a căror activitate știm că se înfrâștia în toate ramurile artei. După exemplul lor, Aman a făcut pictură, literatură, arhitectură, arte decorative, sculptură și chiar gravură. Pentru el arta era un tot întreg ce nu se putea împărți pe genuri, decât pentru nevoi de studiu.

În tot decursul șederii la Paris lucrează mult și rodnic. Luat de vârtejul tradiției, de arta oficială și formalistă, el începe prin a face portrete. „*Auto-portret*” este lucrat după factura obișnuită a portretelor contemporane, fie ele din școala romantică sau naturalistă. Ținuta, expresia, coloritul, toate ne dovedesc preocupările portretistice ale vremii, la care se adaugă acel idealism formal, specific școlii clasice. Și totuși este între puținele lucrări din toată opera lui, unde are o notă mai personală. De altfel s'ar părea că portretele sunt genul care i s'ar fi potrivit mai bine talentului său. Mai târziu în țară va mai face portrete, cum sunt de pildă ale întemeietorilor *Eforiei Spitalelor* și ale rudelor sale, care deși au același convenționalism în concepție și tratare, au un adaos personal și o notă realistă, fără a fi totuși sinteze sufletești.

Dar la Paris erau încă la modă scenele istorice introduse în artă de David și acest distins, dar supus elev, le îmbrățișă cu entuziasm. De atunci datează faimoasa „*Bătălie dela Ottenia*” oferită Sultanelui și „*Bătălia dela Alma*” care au succes la Paris.

El continuă această preferință în țară unde își pune talentul în slujba

patriciei, realizând diferite scene istorice contemporane sau din trecut. Aman nemurește memorabile scene istorice relative la evenimentele politice de atunci ca: „*Proclamarea Unirii*”, „*Jurământul pe Constituție a M. S. Domnitorului Carol I*”, „*Acta Unirii la Craiova*”, lângă care adaugă scene din trecut. Inspirat de baladele și legende populare și de poeziile lui Bolintineanu, încheagă trecutul în imagini actuale și face cunoscute figuri istorice. „*Mihai privind capul lui Batori*”, „*Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul*”, „*Jăgonirea turcilor din Călugăreni*”, iată o serie de scene pe care el le oferă mulțimei dornice de a-și cunoaște trecutul.

În toate scenele istorice Aman împrumută factura clasică a maeștrilor și colegilor din Paris — urmașii lui David — în care se deșteptase vechea concepție italiană de colorare a lui Salvator Rosa.

Compozițiile potrivite, încercările artistice, atitudinile prinse în acel formalism rece și uscat la care se adărgă coloritul convențional cu tonuri întunecoase, așa de cunoscute pictorilor francezi de scene istorice, abundă operele lui Aman.

Deși studia realitatea și lua schițe, totuși o denatura, în dorința de a înfăptui acel frumos ideal în slujba căruia se pusesese. Dar acest procedeu lua viața compoziției, storcea vloga depe figurile personajilor și le înțepenea mișcările dându-le acele atitudini de poză teatrală. El nu avea forța să domine subiectele, să le interpreteze personal, dar realist. Toate subiectele lui istorice reprezintă cadrul luptelor și nu psihologia războiului, cum făcea Grigorescu. Ele au doar o valoare istorică pentru toți cei ce simt românește, nu însă și estetică.

Aman nu s'a fixat la un gen oarecare, ci a tratat toate categoriile de subiecte cu aceeași plăcere. Lipsa de personalitate l'a făcut pe Aman să atace mai ales subiectele la modă, chiar dacă ele ar fi contrazis părerile sale anterioare. Triumful lui Delacroix care adusese în artă parfumul răsăritului îi inspiră și lui scene orientale, cum sunt: „*Bae turcească*”, „*Interior de harem*”, „*Odalisce*” și altele. Dar dacă formalismul în compoziție, în atitudine și colorit, întâlnit și în alte opere, înfloresc în oricare din aceste subiecte, ele totuși au calități. Aman știe să zugrăvească farmecile intimității de interior și frăgezimea catifelată a femeilor frumoase.

Aman a făcut adesea scene de interior, dar această preferință răstălează în opera lui anterioară devine o preocupare după triumful lui Munkacsy la Paris. Pe câtă vreme însă Munkacsy avea o tratare largă a secuelor, Aman în nemărginita lui admirație pentru Meissonier îmbrățișează acel tipicism exagerat care merge până la meschinărie, făcând din tablou o calchiare a realității.

Artistul, fire puțin romantic, era amator de farmec idilic, de cadru natural și desigur familiar. El se hotărâse cu îngrijă să facă scene de grădina și petreceri câmpenești cu aceeași mi-nuțiozitate cu care făcuse scenele de interior. Și totuși aceste scene au un farmec intim, familiar, au cel sentiment al bucuriei și al vieții trăite bine. Aman nu s'a mulțumit însă cu atât. El a mai făcut flori și natură moartă cu același formalism rece și aceeași rezonanță mărunție. După ce și făcuse casa a murit el însăși să-i facă frescele, atingând alt domeniu al artelor decorative, după cum încercase să facă și literatură. Dar e lângă defectele de ansamblu, de compoziție și mai ales defectul întregii lui pere artificialității, se mai adaugă și un colorit cu totul lipsit de armonie care ia întemplatia.

Spre sfârșitul vieții gloria lui începe să înceapă să apună. Grigorescu adevăratul geniu românesc al picturii începe să cucerească lumea, care acum îl părea pe vechiul maestru. Și fiindcă Aman le știu niciodată să birue influențele de față și să-și impună personalitatea veșic absentă, a adoptat unele din preocupările lui Grigorescu. El care considerase peisagiul drept cadru — după tradiția renașterii — începe să facă opere a căror subiect e peisagiul, sau în care personajele se îmbină cu mediul natural. Iar unde în scenele istorice peisagiul e în fund și nu se leagă cu personajele, în scenele câmpenești, ele sunt puse să pereacă în mijlocul naturii. Ba chiar după exemplul lui Grigorescu începe să facă motive rustice, hore, care cu hoi și cântece de țărani.

Dar dacă mai toate tablourile lui sunt scutabile mai este o categorie de opere mai bune pe care nimeni n'a vrut să le serve: *miniaturile*. *Cele câteva peisaje*, „Cănele”, „Cobzarul”, „Țigănuși la câmpie” nu au defectele obișnuite pânzilor mari și au mai multă viață. Fără a lucra de prea mare importanță, dar în proporția lor, sunt totuși alături de portrete cele mai bune opere a lui Aman. Cu toate că artistul avea cea mai mare înclinație pentru pictură, totuși nu o înțelegea ca artă singură. El a făcut arhitectură așa cum vedem la Muzeul actual pe care i-a servit de locuință și care atât ca temă cât și ca orna mentație este în stilistic. A sculptat mai ales în lemn mobilierul și lemnăria locuinței sale, care a meritat medalia II la Salonul din 1870.

În epoca de maturitate a talentului său se pasionează după gravură cu a sa forte pe plăci de metal. Și a lucrat atâta ardore că ne-a lăsat o serie înăgă de gravuri. De seamă sunt însă fine. În „Auto-portret”, „Eliade Răduțu”, „Portretul mamei sale”, „Tudor Adamirescu”, „Bipoli” și altele, atitudinea au mai multă realitate și caracter. To-

tuși cele mai multe gravuri sunt stângace, încercate ca desen, tepene, uscate și lipsite de viață. Explicația trebuie căutată și în procedeu de gravare cu apă tare la care nu se poate încredința un artist fără spontaneitate. Totuși gravurile reușite au cum am văzut calități estetice. Într-un cuvânt Aman a încercat toate domeniile plastice și toate categoriile de subiecte. Cum însă nu era dotat pentru fiecare, arta lui nu e unitară nici ca concepție și nici ca valoare. Lipsa de egalitate se explică prin absența personalității și direcției artistice. Aman nu a fost unul din acele suflete tari care are un ideal și vrea să-l înlăptuiască cu orice sacrificiu. Spirit ușor, care lua arta la suprafață el făcea orice cu aceeași plăcere și mai ales ce se consacra oficial ca bun și frumos.

Niciodată nu s'a putut ridica deasupra părerilor oficiale și nu s'a putut emancipa de nefastă influența academică a școlii lui David. Încercător în sine, lipsit de frământarea artistului care vrea mereu mai mult decât a produs, el nu studia îndeajuns subiectele și nu se punea cu tot sufletul în realizarea operei. Lucrările lui sunt lipsite de expresie, de viață, nu au accent și adâncime, nu pornesc din entuziasm și emoție artistică, cu un cuvânt sunt lipsite de sinceritate. Ele sunt produsul observării la suprafață, în care un maestru dibaci știe să aranjeze personajele ca într-un tablou alegoric. De aceea, par teatrale și retorice. Artistul urmărea înlăptuirea unui frumos ideal, static și formal așa cum o înțelegea școala la care se formase. De altfel schițele premergătoare au adesea mai multă viață și căldură, fiindcă în ele lucra mai liber motivele, fără să le treacă încă prin prizma diformatoare a principiilor lui estetice. Dar dacă școala veche făcuse o greșală nădărmă aproape nici atunci, apoi cu atât mai mult devenea mai mare, când o artă nouă vie și proaspătă, îi luase locul. Scăderile artei lui se datorează în parte și tehnicii. Din lucrările rămase neterminate se poate vedea modul cum trata artistul. El lucra tablourile pe fragmente. În „Ateliernul artistului” ea și în altele unele părți sunt complet terminate, pe câtă vreme altele nici începute. Același procedeu ia adesea lucrărilor sale unitatea. Și apoi lipsa de relief a tablourilor se datorează în mare parte minuțiozității cu care lucra scenele. Privitorul este captivat în aceeași măsură de toate amănuntele și lasă să-i scape ansamblul, fiindcă artistul nu vrea să sacrifice mărunțișurile inutile în vederea totului.

Aman nu a fost nici un mare colorist, căci nu avea simțul culorii, cu toate că studiase procedeele măștrilor vechi. (Wattau, Rubens, Velasques). În scenele istorice păstrează culoarea convențională, tenebroasă a lui Salvador Reza, care face un efect neplăcut. Sub influența luminei

dela noi el își mai deschide culorile în cele mai multe lucrări. Totuși el nu știe să le armonizeze și pune alături culori orca crude care izbesc ochiul format. Și nu avea unitate nici în culoare, căci o schimba dela un tablou la altul. În portrete coloritul e mai plăcut, fiindcă se reduce la câteva nuanțe care nu se mai ciocnesc. De obicei cu îmbrăcăminte neagră, pe același fond închis, portretele au figurile cu reflexe verzuie, care le dă un efect estetic într-adevăr idealist. Totuși în scenele de interior culorile sunt mai armonice. De altfel Aman a avut un penel fin, a știut să pieteze ca un virtuoz și cu toate scăderile tehnice ar fi avut altă însemnatate estetică, dacă ar fi știut să le biruiască cu sufletul.

Aman a avut talent, dar n'a avut personalitate și fiindcă nenorocul l'a îndreptat spre o școală în agonie, a fost pus în alternative și în lupte care l'au învins. Cu toate acestea tablourile lui sunt cele mai bune din câte s'au făcut în prima epocă de artă modernă românească. Locul care rămâne lui și numai lui, locul pentru care merită cea mai vie recunoștință a posterității, este rolul de întemeietor al învățământului artistic și al Pinacotecilor românești, acela care a adus în societatea de atunci preocupări artistice și a luptat pentru formarea gustului românesc.

LEUCIANA DRACOPOL-NEGULESCU

NOTE BIOGRAFICE

Teodor Aman este fiul lui Dumitru Aman negustor craiovean de origine macedoneană boerit de Caragea-Vodă în 1818. Printr-o întâmplare, s'a născut la Câmpulung în 1851. Învăță la Craiova și București după aceea pleacă în 1848 la Paris. Acolo rămâne multă vreme. În acest interval de timp merge la Constantinopol să ofere Sultanului „*Bătălia dela Ottenia*” și vizitează câmpul de bătăie dela Sevastopol, spre a lua schițe pentru „*Bătălia dela Alma*”. Se întoarce în țară la 1858, dar abia la 1864 poate să înființeze școlile de belle-arte pentru care luptase. Se ținea în curent cu străinătatea și cu tot ce se producea acolo. Cerceta curios și mai ales era foarte activ. Spre sfârșitul vieții e părăsit de cei ce-l glorificaseră. Neajunsurile materiale și soarta școlii care îi era scumpă, îi întunecă ultimile zile. Moare trist în 1891, lăsând după sine o mulțime de opere neterminate.

L. D. N.

p o e z i e

MIRCEA DEM. RADULESCU

C Â M P I A

*Câmpia își întinde ca un chilim bogat
Pogoane cultivate, fâșii dreptunghiulare,
Belșug rodit de seva pământului bogat;
Arar, lucioase seceri străfulgeră în soare...*

*Cine-ar putea să spuie pe brazda de ogor
Ce plămădește pâinea sub cerul cald de vară,
Că vifor de obuze prin aierul sonor
A răscolit pământul și tihna-i seculară?*

*A fost aici, pe vremuri, furtună și măcel,
Explozii de ghiulele și strigăte de luptă
Și răcnet de durere și fulgerări de-oțel,
Isvoare vii de sânge, fâșii de carne ruptă...*

*Vedeniile crunte și tumultosul front
Pieriră cu furtuna, cu viscole și ploi...
Păduri, livezi și grâne se'ntind la orizont
Și patria se'nalță pe oase de eroi!*

M A G I E

*Pășesc în țărână — țărâna 'nflorește,
Întârzii puțin și pomul rodește;
Pe unde nu-i apă și-ating cu piciorul
Și huma își strânge și-și varsă isvorul.*

*Cresc mușchii pe piatră abia s'o ating.
Și'n mlaștină nuferi înfloresc să mă vadă,
Și stelele'n noapte pe fruntea mea niug
Nămeții de flori din albastra livadă.*

*Vin paseri în stoluri și-mi cad la picioare
Și eu le hrănesc cu grăunțe de Soare;
Că Soarele rupe toți norii din drum
Pe unde-am trecut și voi trece de-acum.*

*Își uită de pradă și omul și fiară
Odată să simtă pe drum urma mea,
Și luna-și întârzie cornul de seară
Să afle ce gânduri nutresc pentru ea...*

*Și totuși, magie în mine 'ntrupată,
Nu pot și nu știu deplin niciodată;
Dincolo de mine pășesc ca un orb,
Dincolo de lume abisuri mă sorb.*

*Și eu, încântare și cântec de zori
— Iluzia lumii de tot ce'nfloarește —
Aud peste mine alți pași trecători
Și nu știu nici cine pe mine pășeste!..*

G. TALAZ

ELEȘTEU ROMANTIC

*Desface soarele brățare de lumini,
Resfrânte 'n lac prin dungi pătate,
Cu fulgi de floare — heruvimi
Întinși pe aripi ondulate.*

*Mobilul joc în val ușor,
E lent ca un zefir de vară.*

*Doar păsări mici când trec în zbor,
Îl bat cu note de chitară.*

*Mici cântăreși de zile mari,
Brotacii sperie frunzișul,
Cu trilul lor de lăutari,
Robiți cu scripca și bacșișul.*

*Iar tu poet poznaș sau trist,
Reiei catrenul vechiu, închis
Și'ncerci cu ochiu de analist
Să scuturi perle mari de vis.*

NUMA CARTIANU

B Ă R Ă G A N

*Un lan întins,
un puț cu cumpănă și-un drum,
un șir de ploi,
un cântec trist
și fum în zare
fum...*

Fulor...

*Ușor în goana zărilor
un călăreț barbar
pe-un telegar
s'a stins.
(Între pământ și cer
e-o fată de boer...)*

Ropsozi

*și vremuri cu voievozi,
pe mii de morminte
și bătlăii
cresc bălării!*

*O floare, un vis, un murg...
Amurg.*

ȘTEFAN CRACIUN

CELE DOUĂ ISVOARE

de VICTOR EFTIMIU

Doi călători se întâlniră la cișmeaua în răserucea drumurilor: un călugăr bătrân și un fecior de împărat.

— Incotro, fatul meu?... întrebă călugărul, în vreme ce feciorul de împărat îl potolea setea și se răcorea.

— În lume, taică! răspunse drumețul și tânăr.

— „Mă duc să caut izvorul înțelepciunii!”

— Ciudată întâmplare! mai zise bătrânul.

„Și eu caut un izvor, izvorul tinereții! „Din cărțile mele, pe care le duc mereu cu mine în desăgele astea zdrențuite, am găsit că apa fântânei acesteia întinereste și cei ce se scaldă într-însa. Drept să-ți spun, drumul până acolo e foarte lung, iar ce răsplătă minunată mă așteaptă la capătul!”

„Înțelepciunea fără tinerețe e ca vesmântul acesta mohorât: te îmbracă, dar te împodebește!”

„Și mă mir fatul meu, că-ți pierzi vremea căutând izvorul înțelepciunii, când cel mai neprețuit dintre daruri: tinerețea!”

— Ba din potrivă părinte!

„Fu cred că Sfinția Ta îți pierzi vremea pomână!”

„Întrădevăr, la ce ți-ar folosi tinerețea, îndrăpânând toată înțelepciunea cărilor, toate tainele pământului și al stelelor din cer?”

„Ce sunt eu pe lângă Sfinția-Ta?... Un băz neastâmpărat, ce sare și zburdă în rădă, nu mai neștiutor ca mine!”

Părinte află că tinerețea mea fără înțelepciune este ca o sabie fără tăiș: nu-ți poate folosi decât ca o poduabă!”

— Văd bine că nu ne înțelegem! Răspunse călugărul, zâmbind cu bunăvoință.

„Fiecare dintre noi ține la părerea lui și n-are fi un înțelept, dacă-și socotește că a găsit cea mai bună!”

Dar iată ce zice: peste un an, să ne întâlnim în locul acesta, în aceeași zi și la același ceas — și om mai vorbi.

— Facă-se voia Sfinției-Tale! mai zise feciorul de împărat.

Și se despărțiră.

Unul o luă spre Miază-noapte, iar celălalt spre Miază-zi, căci izvorul înțelepciunii e firesc să nu fie pe același drum cu izvorul veșnicei tinereți.

— Bieții oameni! Să-mani neștiutori! Poști și nemulțumiți totdeauna! zise Diavolul, care auzise toate din dosul cișmelei, de pândea în chip de broască.

„Bieții nebuni cari vreți să întoarceți pe cap așezământul lucrurilor!... N-avea grije, căule! Ai să dobândești înțelepciunea om vedea dacă este un bine atât de prețuit!... Iar tu, învățatul moșneag, ai fii și tu tânăr, în curând, căci vreau să te și eu o faptă bună. Am să vă îndreptesc dorința. Să vedem: veți fi mai fericiți atunci?”

Am uitat să vă spun că feciorul de împărat, moștenind scaunul tatălui său, nu se să se urce în el, înainte de a fi pătat înțelepciunea care-i trebuia ca cărmuiască țara.

El lăsase grija domniei unui sfat de bătrâni și acum răătăcea prin sate și județe, fără să spuie nimănui cine era.

Oa ori de câte ori întreba pe câte ci-

neva unde se află minunata fântână, oamenii dădea din umeri, neștiind încotro să-l îndrepte.

Ba unii chiar își băteau joc de el:

— Adevăr zic ție că trebuie să fii într'adevăr lipsit de minte, ca să ne întrebi această nebulie!

Și bietul voevod pornea iarăși la drum, nădăjduind că într-o zi, tot va avea parte să-și vadă visul cu ochii.

Călugărul avu mai mult noroc.

Câteva zile după întâlnirea cu fiul de vodă, găsi în mijlocul unei păduri, izvorul tinereții, așa cum era scris în viațiile sale groase. Fără să mai stea pe gânduri, se desbrăcă și se aruncă în apă. Minunea se făcu dintr'odată.

Simți cum îi fierbe în vine sângele tinereții, barba îi pieri ca prin farmec, părul îi creșu în cap, sbărețurile obrazului se șterseră și în apa fântânei se ogîndi un tânăr Făt-Frumos.

Ba ceva mai mult: hainele-i zdrențuite, pe cari le lăsase lângă izvor, se prefăcuseră într'un strălucitor vestmânt împărătesc și luminau pe iarba verde ca o comoră de fier și pietre scumpe.

Dar se mai făcu o minune care mârșă pe călugărul de altă dată: dășagii săi, plini de înțelepte cărți, pieriseră! Și în locul lor, strălucea un buzdugan de aur și un seut de argint.

Lui Făt-Frumos — căci Făt-Frumos o să-i zicem, de acum încolo, bătrânului călugăr — lui Făt-Frumos i se păru că odată cu bibliile sale, îi pierise și mîntul.

Căci unui flăcău de douăzeci de ani, i-e greu a ști ceiace știe un moșneag! Nici dracul nu poate face aceasta!

Așa dar, pierzându-și înțelepciunea, bietul Făt-Frumos n-avea habar de ce trebuie să facă, încotro s-o ia...

Incercă-nise în mijlocul pădurei.

Nu-și mai amintea decât un lucru:

— Peste un an, să fiu la cișmeaua din răseruce!

„Dar anul e lung... Ce fac eu până atunci?”

Fiș din pădure și, după un umblet de două ceasuri, ajunse la poarta unei mari cetăți, unde se frigeau mici și se vindea vin.

Fără să vrea, duse mîna la cingătoare și dădu de un chimir plin de galbeni.

Întră într'un han, mîncă și bău bine, căci, fiind tânăr avea o poftă de căpșun, apoi se culcă și dormi greu, până a doua zi la amiază.

Și iar mîncă miel fript și bău vin roșu, după care porni pe uliți, fluierînd a „n'am ce face!”

— Hei! dacă-ș avea traista!... ce-ș mai ceti în cărțile mele! Cum mi-ar mai trece vremea de repede!

Tărguși niște biblii, dar nu înțelese nimic dintr'insele căci erau scrise cu slovă nouă.

De odată auzi vesele cântări de flaut și chimvale și văzu cum jucau flăcăi și fete în curtea unui han.

Întră și el în horă.

— Ce haine frumoase ai! zise o fată. Iar alta:

— Trebuie să fii vr'un vestit căpitan!

— Nu sunt căpitan, dar am să mă fac, numai eu să-ți fiu pe plac! răspunse Făt-Frumos.

Se înfățișă repede Voevodului din acel oraș și-i ceru o căpitănie.

— Cunoști bine războinicescu meșteșug? întrebă Măria Sa.

— Nu prea! răspunse flăcăul.

— Atunci cum ai oăbrăznicia să te arăți în fața mea?

„Învăță, mai întâi să fii un bun oștean, pe urmă să-mi ceri așa înalte slujbe!” strigă Voevodul, în vreme ce curtenii se uitau unul la altul așmîși de atîta îndrăzneală.

Postul călugăr învăța meșteșul soldătesc, care e mult mai greu de cum pare: n'ajunge să porți vestimente frumoase, cum cred și astăzi mulți căpitani, ci mai trebuie și altceva.

Mai învăță flăcăul cum să se poarte în lume, lucru care însăși iarăși, este foarte greu, cu toate că unii spun:

— Trebuie să fii un om cum se cade, iar nu unul care să știe cum să se poarte în lume!

Dinspre partea mea, eu cred că nu strică să fii și cuvințios: am văzut oameni foarte cum se cade, posomorîți și bădărași, înaintea cărora trecea cu mult, niște secături cu purtări alese și cuvîntul plin de farmec.

Făt-Frumos își închipuia că tinerețea îi ține loc de orice: de aceea se minună foarte când îi spuseră:

— Dragul meu, n'ajunge să fii tânăr! Că să faci ceva în viață, trebuie să fii învățat. Altminteri, întru ce s'ar deosebi flăcăii de mînzul acela care sburdă în livadă?

La anzul acestor cuvinte, Făt-Frumos își aduse amînte de călătorul cu care vorbise la cișmeaua din răseruce.

Numără lunile cari trecuseră de atunci și văzînd că ceasul întâlnirii se apropie, porni la drumu să-și întâlnească tovarășul...

După ce dădu călugărului leacul veșniciei tinereții, dracul alergă să toarne flăcăra înțelepciunii în fântână spre care se ducea feciorul de împărat.

— Să nu mă grăbesc! își zise Necuratul. Băiatul ăsta e tânăr; poate să mai aștepte. Să fiu cu băgare de seamă! E mai primejdios pentru mine să fac un înțelept, decât să dau tinerețea unui bătrîn!

În felul acesta, trecu aproape un an și Voevodul nu găsise încă izvorul binecuvîntat.

— Ce-o să zică părintele când m'o vedea tot așa de prost cum eram acum un an?

Mai avea o săptămână până la ziua hotărîtă, când îi eși în cale un cerșetor.

— Fie-ți milă de un biet olog! se rugă acesta.

„Dă-mi ceva, iar în schimb ți-o dai și eu ce-mi vei cere. Cine știe... Poate că-ș putea să-ți fiu de folos măcar cu un sfat: căci sfaturile de multe ori sunt mai prețioase ca aurul.

Feciorul de împărat întinse un ban de argint cerșetorului și-l întrebă: Nu cumva ai putea să-mi spui încotro se află fântâna înțelepciunii?

Cum să nu! răspunse ologul, care nu era altul de cît diavolul.

Ia-mă în cărcă și am să te duc la ea.

Cu dracul în spate, Voevodul o luă spre

isvorul înțelepciunii, care țâșnea dintr-o stâncă acoperită de mușchi.

Flăcăul se aplecă și bău cu sete. Ca prin farmec simți că-i fierbe capul în mii de gânduri și flacăra a tot știutoare îi lumina privirea.

Mulțumi celui ce-l îndrumase și despărțindu-se de el, începu să se gândească la cele ce trebuia să facă.

— Ce s'o fi întâmplat în țara mea?

„Oare bătrânii pe cari i-am lăsat în fruntea treburilor n'or fi făcut legi prea înțelepte, pentru bietul meu norod?”

De obicei cei ce fac legi, judecă după ei însuși iar nici de cum după cei cărora li se vor da aceste legi.

„Oare am făcut bine să las câțiva moșnegi sălui de viață în capul unui neam tânăr și plin de vlagă?”

Prea multă înțelepciune strică acolo unde nu trebuie de cât un drap de minte.

Voevodul ardea de dor să se reîntoarcă în cetatea lui, dar nu putea încă, de oarece făgăduise călugărului să-l mai vadă odată.

De când stăpâna înțelepciunea, odihna i se dusese.

Nenumărate griji îl frământau și se- tea de a învăța și mai multe lucruri îl frigea din ce în ce.

Și cu cât știa mai multe cu atât vroia să mai afle.

Rostul vieții sale se răsturnase. Mânca repede și puțin, somnul îi era înspăimântat de vise; se trezia în miez de noapte și se chinuia cu tot felul de întrebări neliniștitoare.

Abia de o săptămână, sorbise din apa minunată și obrazul i se scofăleise, iar puterea tinereții îi descrescea văzând cu ochii:

Parcă era de cincizeci de ani.

Nu se uita la florile pe cari atât de mult le îndrăgea olinioară; cu pași greoi trecea pe iarba de mătase și nu-i simțea mângăierea.

Cântecul păsărilor nu-l mai auzea și când străbătea v'un sat unde era hora mare, el nu se mai prindea în joc cu flăcăii și fetele de seama lui, ci trecea înainte disprețuitor de aste primăvăratice nebunii.

Viața nu mai avea nici un farmec pentru el, căci bucuriile nu-l mai chemau: a-flase cât e de mare suferința omenească și cât de multe dureri sunt pe acest pământ.

Și tânărul fecior de împărat, covârșit de înțelepciunea pe care o năzuise din tot sufletul său, se gândea cu dor și cu părere de rău la nepăsătoarea viață de odinioară, când trăia într'un vis fermecător și plin de lumină. Câtă dreptate avuse bătrânul călugăr, pe care se ducea să-l întâlnească la răscrucea drumurilor!

— Cum te-ai schimbat! strigă Văt-Frumos, văzând chipul zbârcit al voevodului.

— Dumnezeua esti călugărul cel bătrân? se minună feciorul de împărat, dându-se înapoi.

„Nemai pomenit! Ce tânăr ești, ce frumos!”

„Aveai dreptate când spuneai că tinerețea este cel mai neprețuit dar al omului!

Nu prietene! Nu mai spun asta! Acuma cred că înțelepciunea este ceea ce are omul mai de preț.

La ce-ți folosește să fii tânăr și neștiutor, în lumea asta unde trebuie să știi atâtea, cu să poți fi cineva!

— Poftim!.. iar nu ne mai înțelegem, zise feciorul de împărat.

„Anul trecut, eu vorbeam ca d-ta și d-ta vorbeai ca mine! Omul nu e nici odată mulțumit cu soarta lui.

„Aș vrea să știu un lucru: de ce voiai d-ta să fii tânăr? Eu voiam să fiu înțelept, ca să-mi pot stăpâni cu vrednicie țara unde sunt împărat, dar domnia ta?”

— Eu știam atâtea, răspunse călugărul de altă dată, simțeam că atâtea sunt de făcut pe lumea aceasta, încât sufeream că nu pot face nimic, din pricina neputinței mele. Voiam să fiu tânăr, ca să pot munci din plin!

„Acum însă, când mintea nu mă mai ajută la nimic, văd că fiecare vârstă are darurile ei.

„Și numai acum, când n'o mai am, îmi dau seama ce lucru mare e înțelepciunea!”

Dracul ascultase și de data aceasta: se- dea pe piatra cismei în chip de lăcustă și trăgea cu urechia.

Dorind să si ducă până la capăt fapta cea bună, el șopti feciorului de împărat:

— Dacă vrei, te fac iarăși tânăr!

Apoi, la urechea celui alt:

— Dacă vrei îți va veni mintea la loc!

— Oare nu s'ar putea să fim iarăși ce am fost? întrebă Voevodul.

— E-hei! răspunse călugărul:

„Cu cât drag mi-aș duce iar pe spate anii, dacăș avea dășagii și cărțile mele! Și apoi, drept să-ți spun, mi-e dor de barba mea cea albă, care-mi sedea așa de bine!

— Atunci, știi ce?

„Du-mă la fântâna în care te-ai scaldat și cu om să te duc la isvorul unde m'au adăpat cu înțelepciune! hotărî feciorul de împărat.

„Te fac întâiul meu sfetnic, de oarece cred că tinerețea mea, unită cu înțelepciunea d-tale, ar putea feriți poporul meu.

„Iar cîșmeata aceasta, lângă care ne-am întâlnit, s'o botezăm „Izvorul adevărului” căci aici am aflat noi că tinerețea trebuie să se sprijine pe înțelepciune, iar mințile luminate ca să poată face ceva, au nevoie de o voință tânără și un braț neistovit!”

Cei doi călători porniră la drum.

În poiana din pădure, feciorul de împărat găsi apa tinereții și se scaldă într'însa și se făcu iarăși frumos și nepăsător.

Acolo le eși în cale cersetorul olog, care, urcându se în cărea lui Văt-Frumos, le arătă drumul spre stâncă de unde isvora înțelepciunea.

După ce bău dintr'însa, călugărul se făcu iar călugăr bătrân și adus de spate și începu să rădă cu hohote la amintirea tuturor prostiilor pe care le făcuse în vremea când era îmbrăcat cu un căpitau.

La rândul său, Voevodul fu mulțumit foarte să alerge iar pe câmpuri, ca un copil, să culeagă flori în lumina soarelui și să se întrecă în cântece cu păsările cerului.

Lucru ciudat: din anul petrecut sub un alt chip, le rămăsese amândorora câte ceva, bătrânul călugăr avea mai multă vlagă, parcă, iar tânărul fecior de împărat era mai cuminte, cu o umbră de gândire pe fruntea senină. Căce însemnează că dacă ne prefacem câte odată nu pierdem cu totul chipul prefăcătoriei noastre. Toate lasă urme!

— Mări Ta, zise călugărul.

„A venit vremea să nu te mai ții de jocuri. Sunt îngrijorat de cele ce s'o fi

petrecând în împărăție, în lipsa Măriei Vale. Eu aș zice să ne întoarcem acasă.

— Bine-ai grăit, mare sfetnice!

„Să ne întoarcem!”

Ajunși acasă, Voevodul află că moșnegii cărmușiseră țara într'un chip ciudat de tot.

Cea dintâi lege a fost o poruncă prin care flăcăii și fetele erau opriți să mai joace în loca, aceasta nefiind un lucru înțelept. Apoi, de oarece înălțimile lor aveau mațele cam hodorogite, nu mai aveau nimeni îngăduiala să mănânce carne și să bea vin: în sfârșit, toți copiii trebuiau să poarte ochelari, de oarece înălțimile lor aveau vederea slabă.

Toate acestea n'ar fi fost mare lucru, dar primejdia cea mare era că oastea fusese împărțită și soldații toți trimiși acasă.

Moșnegii, având firea astâmpărată și nici o poftă nouă în sânge, credeau că și ceilalți oameni nu mai au poftă. Își închipuia că pacea și voia bună vor stăpâni vesnic în lume și toți banii ostirei îi foloseau acum clădind uriașe palate de sticlă, în care învățați, nenumărați numarau vicioarele gândurilor și măsurau câtă depărtare este dela o stea la alta.

Poporul, supus și încrezător spunea:

— Cine știe, poate că așa trebuie să fie rostul lucrurilor... dacă înălțimile lor găsese cu cale că este așa!

Dar nu e mai puțin adevărat că o mare mahnire coplesise țara, pe care o amenința năvălitori străini.

Mare fu deci, bucuria mulțimei și tristărea vecinilor hrăpăreți, aflând că s'a sfîrșit împărăția cel tânăr, însoțit de un sfetnic înțelept!

Țara toată se umplu de cântece iar vinul curse din belșug și poate curge și astăzi, dacă nu cumva moșnegii băutori de apă n'or fi iar în fruntea bucatelor.

Am fost și eu de față la sărbătoarea încoronării și-am mâncat mâncările cele mai alese și-am băut vinurile cele mai îmbalsamate.

Mi se pare că ospetele nu s'am isprăvit încă și v'as spune cu mare bucurie, iubii cititori, unde se află această minunată împărăție: dar cum sunt vremuri de scumpete și de lipsă mi-e frică să nu dați găvâli prea mulți acolo și să veniți de bac bietilor bucătari!

Dar pot să vă spun un lucru: Voevodul, ale cărui păfâni vi le-am povestit, mulțumită sfaturilor cuminți ale bătrânului călugăr, și-a făcut poporul fericit.

Și urez multor feciori de împărați să aibă acelaș noroc și-l vor avea, dacă vor ști să unească tinerețea lor bogată, înflăcărată cu înțelepciunea unui sfetnic de treabă, cumințit și cu sufletul plin de dreptate.

VICTOR EFTIMIU

SCRISOARE

(DELA UN MIRE)

de TRAIAN IONESCU

Am primit zilele trecute un plic voluminos. Deși purta adresa mea, din cuprins și după semnătura necunoscută, am înțeles că a fost îndreptat greșit. Spre liniștirea conștiinței mele și pentru a putea fi celălalt de acel căruia i-a fost sortită, încredințez scrisoarea tiparului.

„După cinci ani — prietene, îți las aceste rânduri care îți vor îndolia sufletul. Vei plânge trecutul nostru, îngropat odată cu resturile unui trup care n'a sălăsluit decât amintiri și visuri. Vei înțelege, vei ierta și cu înțetul vremea va șterge și lacrima și urma lacrimii. Așa a fost să fie, așa a trebuit să se întâmple.

Prietene, Heidelbergul nostru plin de poezia primilor iubiri: în acești ultimi ani n'am trăit decât acolo adică aici, în mine, în luminișul aurit prin depărtare și prin singurătate. Noi patru zămbitori și plini de speranțe, am stăruit acolo — peste ruina prezentului și peste durerile oboșite ale minții, sătulă de tot și de toate.

Idealismul și eurajenia sufletească și trupească era fatal să cadă căleate în picioare de lăcomia zilei și de neînțelegerile întărite prin prejudecăți și simplitate bătrânească. Corabia luminoasă, fărâșită din hârtie de niște visători, a răstăcit pe oceanul o clipă liniștit. Vântul a prins de veste, apele au elocotit și noi, patru corăbieri pe galera idealului, ne-am răslețit în cele patru țărături ale lumii. Corabia noastră, zdrobită în fundul înțunecat, plutește totuși vesnic pe apele sufletului, în serile calme, când micile sgonote sporesc împărăția tăcerii.

Tu, svârlit acolo, în orașul care nu te va înțelege niciodată și te va toci cu înțetul. Dănele pretutindeni și nicăieri. Eu aici, cu ochii în urmă și împovărat de clipe, am trecut dintr-o zi în alta căutând o justificare vieții. La început, m'am aruncat orbeste în plăcerea amețitoare a băuturii și a iubirilor repezi și trecătoare care pustiesc inima și desguștă. Cărțile m'au atras apoi cu ademenirea sirenelor care te afundă în neantul nedeșlegat. Am trecut setos prin literatură și nemulțămîm m'am aruncat în filosofie, pentru a mă opri la științe misterioase, atotpromițătoare a piciei filosofice. Fachirismul, Chiromanția, Spiritismul au jucat într'un dans valpurgian pe dinaintea ochilor mei însetați și nemulțămîți. Muzica mi-a răscolit adâncul făcându-mă muzicant, filosofia m'a desceperit filosof și literatura m'a învățat să scriu. Și iată-mă — prietene, în măsură să-mi justific existența: arta.

Preocupările acestea multiple nu mi-au putut totuși îndepărta luminoasa corabie, care alungată în timpul zilei și a unei părți din noapte cobora pe apele visului mai minunată, cu noi patru mai veseli și mai armonioși. Ziua trăiam — voit — departe de mine, iar nopțile, cu toată voința sugerată înaintea somnului, mă coboram acolo unde sufletul meu își găsea odihna și mângâierea.

În fiecare an, hotărisem ziua primei mărturisiri când buzele noastre au oglindit dorințele și speranțele, sub lespedea de foc a sărutului. În acea zi, mă lăsam furat de pași. Era o duioșie stăruitoare

de lacrimi fericite, să mă opresc înaintea locurilor pe unde ne plutiserăm prima fericire. Seara, în parcul acela, înaintea băncii care eu ani în urmă ne purtase ușori și veseli, ne opriam oboșit și trist.

În timpul celui de al treilea an, o dorință mistuitoare puse stăpânire pe mine. Trebuia să mai vorbesc odată cu dânsa, pe banca noastră, la aceeași oră înopțată ca atunci. Nu-i puteam scrie, fiindcă mândria mă opria să fac acest lucru și nu aveam alt mijloc de a-i cere întâlnirea. M'am svărcolit, luni de zile, sub teroarea acestei dorințe, care creștea cu fiecare clipă pentru ea, așipind în visuri, să renască mai proaspătă în fiecare dimineață. Din multimea cărților cetite aflasem multe lucruri cărora, la început, nu le dădusem nici-o importanță dar cari, cu înțetul, mă puseră pe gânduri și în cele din urmă mă învinseră. Era deajuns să doresc eu că dânsa să vie acolo, în seara hotărâtă, și nu se putea să nu vină. Și am dorit-o cu desperare aproape un an. Am gândit intens, în fiecare zi, în fiecare noapte, tremurând uneori descurajat de slăbiciunea credinței mele și întărit din nou prin documentele convingătoare. Slăbesc foarte mult, adeseori aveam amețeli și mă găsim într-o stare de suprasensibilitate care mă făcea să plâng pentru toate nimicurile.

Vremea s'a scurs. Nu știu cum am putut suporta greutatea unei zile lungi în neastăpărul nervos care mă alunga de ici-colo. Așteptam seara înfrigurat și eu mult înainte de a înopța, mă găsim pe banca noastră. Sângele îmi alerga grăbit, îngrămădindu-se la creier și la inimă. Urechile îmi vajăiau, mâinile îmi tremurau ca ale unui bătrân paralizat. Apoi o mare liniște, urmată de oboseala caracteristică celor intrați în convalescență, îmi aduseră o stare psihică bizară. Eram ușor ca un flutur și greu ca un bondar. Mă simțeam risipit dealungul aleelor parcului. Pașii perechilor înlăntite căleau în mine cu scrâșnituri dureroase. Auziam cum florile își strângeau petalele și se pregăteau de culcare, iar boabele de rouă cari se încheagau în iarba tânără îmi luneaui catifelate și răcoritoare printre gene. Ochii mei erau apa lacului în care cântam cu soaptele sufletului. Eram totul.

Si-am stat multă vreme într-o depășire molatecă și duioasă. Știam că vine fiindcă-i eram covorul aleei pe care călca ușor, atât de ușor că gemui de durere. Li simțiam svăcirile neastăpărate ale inimii și-i cetiam gândurile cu o intenție puțin ofensivă. S'a așezat pe bancă lângă mine. I-am primit greutatea ireală a corpului pe brațe de lemn. Am stat tăcuți alături. Târziu am întrebat cu glas care ar fi putut fi al unei frunze sau al apelor:

— Ești fericită?

N'a răspuns sau poate glasul mi-a răsunat numai în golul gândului, voința risipită ne având puterea înfăptuirii reale a sunetelor. Mi-am strâns firile sensibile, burate cu o plasă fără margini apropiindu-le capetele și încercând numai banca noastră într-o mreață deasă de paing infometat. Știam ce gândește, mă oglindeam în lacrimile-i nestăpânite: i-am în-

tins molatec mâna, atunci când a dorit să mi-o strângă. Am vorbit puțin și ne-am despărțit fără bucurie, fără părere de rău, asigurându-ne că nu ne mai iubim, că trăim mai mult frumusețea trecutului și ne-am făgăduit să ne vedem peste un an, în același loc, spre a ne mai aminti de minunata noastră iubire, care a fost dar care nu mai putea fi înviată.

Și ne-am revăzut după un an. Am fost și mai prietenoși, am vorbit mult despre noi, cei morți, înduioșându-ne înaintea amintirilor noastre și sărutându-ne la despărțire, așa ca niște prieteni pe cari îi leagă un trecut de neuitat.

În ultimul an, o istovire neexplicabilă mă trânti la pat. Nu mai gândiam la nimic, cărțile începuseră a mă plictisi. Nu găsim nimic nou și în luminișul răcoros al sufletului, nu mai aflam mângâierea de odinioară. Farmecul tăcerii și al despărțirii se risipise prin împărtășirea ușurătoare a suferinții.

Câteva lucrări neisprăvite mă dovediră scrib fără putere analitică și sintetică: arta nu fusese decât o himeră care îmi prelungea agonia: un om care trăind pentru un ideal, la prăbușirea lui nu mai era bun de nimic. Arta fusese cauza unei vieți lipsite de bucuria voinții, învingătoare a lenoviei și suferinții prin muncă și prin luptă. Dacă n'aș fi avut puțină avere, eu greu mi-aș fi câștigat o pâine. Și când mă gândesc acum în ce mod nerușinat îmi justificam neputința de a mă adapta mediului social, roșesc de indignare. Mă socotiam artist de talent care, trăind pentru artă, era fatal sortit lipsei din care ar fi putut eși cu ușurință dacă ar fi vrut. Nu lupta însă contra altora din cauza iubirii de om. De ce aș fi răpit eu pâinea altuia? Prin dreptul celui mai tare? Dar nu spusese Iisus: „iubiți-vă unii pe alții?“

Eram în închipuirea mea bolnavă și falsă un om mare, un supra-om, care se sacrifică pe sine din iubire pentru cei mici și slabi. Eu, bietul slăbănog, fără voință, fără vlagă, gândiam aceasta și plângeam de mila „celor mulți“. Mințisem o pălpăire nemernică, care n'avea curajul să-și spue adevărul. Îmi înșelasem existența și cele mai adevărate sentimente mi le mințisem, ajutat de dânsa. Pe amândoi ne oprise mândria să ne spunem cinstiți că tot ne iubim. Luași hotărârea eroică să-i mărturisesc toată zădărnicia vieții mele și nețărnută iubire care nu putuse fi stăvilită de vreme și nu ar fi putut fi îndepărtată de moarte chiar.

„Si iată-mă, în seara anului al treilea, pe banca noastră. Venisem ca un criminal — pocăit de remușcări — să fac mărturisire duhovnicului milostiv. Dânsa sosi foarte veselă la brațul unui tânăr — logodnicul ei. Gândurile mi se împleticiră înaintea acestui neprevăzut. Logodnicul știa toată povestea noastră: voia să-mi fie prieten: casa lor sta oricând primitoare aducerii mele aminte. Așa dar totul părea pierdut. Totuși, nimic nu mă putea opri să pornesc mărturisirea elocutoare, care-mi s'bucnia din volbura în-sângerată a inimii. Și-am vorbit în seara aceea așa cum n'am știut niciodată vorbi. Lacrimi, gingășii feminine, sence-

ZIUA FURNICILOR*)

de MIHAIL LUNGIANU

E pe la al doilea conac și-i zi de primăvară, cu soare și căldură, zi de sărbătoare pentru femei.

E o Joi a furnicilor și nu lucrează una, ferit-a sfântul, la teamă să nu dea năvală gângăniile astea la gândacii de mătase, în tronul cu mălai, prin oale.

Au făcut de dimineață turte și împart prin sat, să le potoliască foamea și mânia, ba aruncă fărâmituri și prin moșoroale lor.

Stau toate, fete și neveste, în jurul casei, mai directicând, mai văzând de orătenii și de copii. Babele se așează pe prispă și se piaptău. Nu una, nu două, ci zeci de babe își răvășesc părul sus, dat cu unt, petrecând prin el colțarul de corn de bou.

Cu o liniște desăvârșită, cu toată mintea adunată la lucrul lor, poate să bată toba, să sune goarna, vestind pârjol, potop, or că vin Tătarii — ele nu se sînchiseseră cătuși de puțin de toate câte se fofilese și forfotese în jurul lor. De aci și zicătoarea, că țara piere, sau satul arde și baba se piaptăună.

Din toate babele satului înșirai pe drumuri și pe uliciori multe, mărginite de salcâmi în floare, numai una e stingerită din trebșoara ei, baba Hira. O trage mereu de păr nepotelul, și, când îi dă pace el, îl poartă ea neconținut din ochi, să nu cază, să nu se loviască de stâlpi.

Un câțel vânăț, cu pete albe, sare pe el, îl linge, îl împinge câte odată îl dă jos.

Baba îl săgeată, c'o uitătură cruntă, strigă la el:

— Hodărrr! și, până s'apuce să se dea la o parte, mi-l atinge cu nucua.

Cățelul chelălăe și o rupe la fugă pe trepte 'n jos. Se face covrig, se scarpină cu piciorul din urmă după ceafă și mărăe cindos. Copilul cată lung după el și-i pare rău parcă de necazul tovarășului de joacă. N'a apucat însă, bietul, să se liniștească bine și o cloșcă cu pui gălbeori, roată 'n juru-i, zărindu-l, îi zboară 'n cap, îl lovește cu aripele, îl izbește cu ciocul, îl zăpăcește.

Să te ții acu chelălăială. Copilul arată cu degetul spre el și scâncește a milă. Baba, trăgând pieptenul mai repede, prin părul mic, rar, ceartă cloșca și râde de pățania javrei.

— A ha! Bine ți-a făcut! Să te sature de vârit la copil, de lins!

Cățelul, buimăcit de ciocănituri, auzind glasul stăpânei casei, socrate că l-a chemat și, uitând chelfănia primită, dă buzna iarăși pe sală.

Pisica, tolănită la soare, pe un cap de temciu, zvâcnește, ca un iepure, scociorit din culcuș, și țâști la cățel, scuipându-l și zgârindu-l.

Baba lasă pieptenele, ia nuiua 'n mână:

— Iar veniși, blestematul?... și-i arde una bună. Acu chelălăială lui a pornit mai tare și a ținut de pe trepte până subț o buție, unde l-a silit să se vâre curcanul și un rățoi.

Acolo s'a 'ntins pe labe și încet-încet

cioarele mele; mi-am ajuns scopul; puteam pleca.

...Și-am plecat lăsând-o acolo, pe banca noastră, zdrobită, fără glas, fără lacrimi, pe dânsa pentru care trăisem și pe care o iubi-am nebunește...

Hotărisem, mai dinainte, această trecere bruscă dela bunătațe și duioșie la gesturi tari — brutale? Vroisem să o jig-nesc? Sau — poate — o iubi-am atât de mult încât o uram cu sălbăticie. Poate că personalitatea subjugată până la umilință de dragoste, abia aștepta ocazia să se răsbune: prin descărcarea psihică a destăinuirii, oboșala a putut permite subconștientului să izbucnească. Eram nemulțumit de isbândă: prea mă costase multe suferinți ca să mai prezinte o valoare apreciabilă. Victoria își micșorase prețul prin jefurile cerute. Posibil totuși, că întorsătura neașteptată a lucrurilor, să-mi fi sdruncinat o clipă toată ființa.

...Acasă, în lumina tremurândă a oglinzii, am zărit un chip străin care mă privia cu ochi sticloși, de nebun. Însăpăimântat, am pornit, alergând, înapoi. Dânsa era acolo: când m'a văzut, s'a ridicat grăbită și a fugit. Așa fi ajuns-o dar înțeleșesem că era zadarnic. Năluca ei mi-a smuls dureros ultimul rest de viață. Pașii s'au pierdut în liniștea nopții. Intunericul m'a învâluit.

Eram un om sfârșit. Spre ziuă, paznicul grădinii m'a scuturat hănuitor, crezându-mă vre-un derbeden adormit. Am ajuns cu gren acasă. De o săptămână, mă sbat în ghiarele celei mai groaznice insomnii. Astăzi, mă simt mai bine: zilele

s'a molcomit, adormind, tresărind doar din când în când, cu câte un mârâit scurt.

E tot mai cald. Vin vitele de la pășune de amiază. Soarele stârnește pulbera pe drum și patinile 'n sânge. Mânzații se boncălucesc, curcanii s'au umflat în pene, cocoșii se bat între ei, aleargă după găini toată curtea, cântând apoi fuduli pe garduri a mulțumire, a biruință.

În pragul tinzii răsare moșneagul, înalt și plecat de șale, cântând spre babă și spre cățel:

— Iară-l altoiși?...!

— Dacă n'are d'astare și se vără 'n trîuna la copil?...!

— Îți sărași inima cu el!...!

— Sărat, păi cum!...!

— Da' cu lighioanele cum stai?!

— Cu cari lighioane?... zbuținește ca rătutită o clipă.

— Mai întrebi? Parcă nu-i ziua lor azi?...!

— Și dacă? Le-am făcut datoria!?

— Făcuși pe naiba! În loc să le dai pace, porniși războin cu ele!...

— Pornit, vezi bine! Da' altă vorbă n'ai?... Vezi-ți mai bine de a lulca, că ți s'a stins!...

Moșul pufăie 'n sec de câteva ori.

— Că bine zici!... Nici nu băgai de seamă, că nu mai trage!

Întră 'n casă, se pleacă la vatră, ia un cărbune cu vârful degetelor și-l pune

*) Apare 'n volumul „Răncurle”.

rități de copil, gânduri pitite în cutele înconștientului, curățenia și toată frumusețea pe care o poate cuprinde un suflet, tot ceea ce câștigasem prin ceteră ani întregi, s'a revărsat în cuvinte luminoase și pline de duioșie. Ce-am spus și cât am vorbit nu pot preciza. Într'un târziu, mi-am simțit buzele strivite și gâtul înălțuit. Logodnicul plecase. Când, n'ași putea spune. Îngrămădită la pieptul meu, dânsa plângea și râdea, vorbind în neștire. Voia să nu ne mai despărțim, era fericită peste măsură cu mine care-i răscolisem viața și-mi vorbea repede, repede, râdea, plângea, mă săruta...

Câștigasem lupta. Și atunci, prietene — am făcut o faptă pe care nu mi-o pot ierta și nu poate fi iertată nici de Dumnezeu. Nu ți s'a întâmplat să săvârșești, vreodată, acțiuni pe cari nu ți le poți mai târziu recunoaște? Din misterioasa noastră lume interioară ies la suprafață, ca milioane de ființe fosforescente spre luciul apei, îndemnuri spre rău — aproape reflexe — a cine știe căror strămoși primitivi înrădăcinați în noi: cruzimi animalice, de cari nu ne credeam capabili, vorbe care poate răsunaseră, cu sute de ani în urmă, în cine știe ce lupanare îngrozitoare.

...Am îndepărtat-o brutal, i-am aruncat vorbe insolente, hohotind. Totul nu fusese decât prefătorie: n'o iubi-am cum n'am iubit-o niciodată. Gelozia — la vederea logodnicului ei — îmi înfiripase a cel minunat cântec de lebedă: de-acum înainte n'o mai doriau, n'o mai cunoșteam. Am vrut-o învinsă, umilită la pi-

trec monotone; tot timpul stau la fereastră: urmăresc sborul musculitelor cari descriu figuri geometrice de o regularitate surprinzătoare. Ce importantă poate avea sborul unei musculițe și la ce folosește lumii omul pe care-l distrează acest lucru?

Nu sunt altceva decât o plantă cu frunzele îngălbenite. Se apropie toamna. Gol afară, gol înăuntru. N'am nici un rost și niciodată n'am avut un rost. Nici durere, nici bucurie. O viață inutilă. Trebuie să sfârșesc. Vreau liniște. Voi crește plante nefolositoare, asemeni mie, cari vor trebui smulse.

Oțelul mă întreabă ce-i discolo? Voi și curând. Plumbul va isbi o inimă stearpă; o comotie organică și odihna pământului.

Adio, prietene...

„P. S. Întrebarea neagră, oțelită, a rămas fără răspuns. Cea mai umilă ființă trebuie să trăiască atunci când iubește. Dânsa a venit la mine. De unde mi-a știut adresa? Nu interesează: nu întreba norocul și fericirea cum te-am nimerit. Pentru dânsa sunt dator să trăiesc: sunt lumina ei.

Ponul ofilit săpat la rădăcină și îngrijit uneori înfloresc și dă roade. Măine ne căsătorim. Plecăm în Italia. Logodnicul nu fusese un logodnic veritabil; era un prieten rugat să joace acest rol. Același hotărîre o luase și dânsa în seara aceea; i-am luat-o înainte...

Am cetit amândoi rândurile de mai sus. Ți le trimitem și ție să te distrezi.

Vei primi vesti din Venetia”.

pt. conf. TRAIAN IONESCU

peste tutuul îndesat în scobitura lulelii. Se învârteste puţin prin casă, zăreşte gilastra cu muşcata, rupe o floare, roşie ca sângele şi-o duce babei:

— S'o pui la ureche, după ce ti-i dăchisi, să nu te deochi!

— Pune-o tu mai bine la pălărie! Să te placă ibovnicile!

— D'asta am eu grije! Nu te teme! Acu pune-o tu, să prinzi o leac' de vin-o 'n-coace!

— Îndrăcitule! Ce mai edec frăi ești?... Şi baba râde din ochi şi printr'un colţ al gurii şi-asează domol muşcata pe după ureche.

— Ei? Acu o aduc eu o leac' cu Rada! Nu?..

Moşul zâmbeste şiret:

— O aduci binisor! Vezi?... De te-ai pieptăna şi te-ai găti în toată ziulica, nu n'ăşi mai uita la ea. Aşa, de, ce să fac?...

— Aşa e, biet! Eu desblevniţă, cu fota ruptă, descultă, cu iea neagră, plină de cenuşe: ea, spălată, tot premenită, cu listimel cu picuţele pe cap!

— Şi cu garoafe mereu la ureche! Împlineşte moşul vorba.

— De! Ochii văd, inima cere! Nu?...

— Păi cum?... Eşti om doară, cu sânge 'n vine, nu cu bragă!..

— Că, ce Dumnezeu! d'acu 'ncolo, s'o fi făcut el şi bragă!..

— Ce ai zis? Răzi de mine?... Vezi, d'aea mă uit eu la Rada! Ea nu dondăne niciodată ca tine. Cum mă vede mă 'ntreabă... „Când mai vii pe la mine?... şi-i joacă luminile ochilor în cap.”

— Şi-i împlineşti voea şi n'o laşi să te aştepte! Nu?

— De, ce să spui eu?... Bietele picioare ele singure d'ar putea să povestiască! Cât sunt de hodorigite, tot mai urcă când şi când dealul pe care l-a urcat, de ştii bine, de ce să minţ, vre-o 40 de primăveri!

— Ce-ai zis, blestematele?... Patru zeci de crăi şi-au nins păcatele peste sufletu tău?... De atunci te ții cu ea?... Ptiu!.. Nu te-ar mai răbda Dumnezeu!..

— Ce-mi crăcuesți, mototoalo?... Şi o cuprinde pe după gât. Baba se lasă molate. Moşul o strânge la piept.

— Ce mai hojoman îmi ești, moşnege?... Pe mine şi mă scoseși din fire, da' mi-te pe Rada?...

— Numa' pe ea?

— Ce-ai zis, hodorigule?...

— Ştii tu, ce să-ți mai spui eu?...

— Şi nu ți-e lene să vorbești!

— De loc!

— Eu tot credeam că-s scornituri!

— De unde naiba? Până nu faci foc, cum să iasă fum?...

— Iasă Sarsailă!.. D'iaia mi-ai fost?... si-l ia de chică.

Moşul se lasă pe spate, să nu-l doară şi o prinde de mijloc.

Baba s'a lipit de el, a ridicat capul.

— Dă drumu' câte pup! se roagă el încetinel.

— Na! si-l trage şi mai tare. Să te văz numa! îngână ea.

Moşu se ține de vorbă, să nu rămăde de ruşine. Şi, mai din luptă, mai de slăbiciunea anilor, mai de moliciunea trupurilor, cad amândoi mototol, cât p'aci să strivească jâncul.

— Na, na, na! Uite ce i-a găsit? se miunnează nora, rămasă stălp în poartă. Parcă sunteți de eri luați.

Moşul își cantă luleaua, se uită prin prejur cam lung și fără rost, mai de frică, să nu se fi aprins hainele pe ei, mai

de ruşine de noră. Baba a sărit în sus ca un prisnel cu părul lăsat pe ochi. Il dă domol pe spate și zâmbeste:

— Ia, trăsnaî d'ale uchișului! zicea ea să-mi arate cum îndrăgostește el pe Rada.

— Aşa spunca?... se minunează nora. Păi nu trebuia să mai arate, că ştiu toți. Numa' eu de câte ori l-am văzut!

— Crăcneși și tu, drăcoaiço?... Te uii în gura babei?... li povestiam de tine și căzusem mototol cu ea, tocmai cum căzuși tu mai adineaori în tufiş cu-al lui Boian

Nora 'ngălbeneste, face și 'ngHITE 'n sec. Nu știe ce să creadă?... Glumeste moşul, or vorbește cu tot dinadinsul. Tușește apoi silit și-și vede de cale. Zice numai, așa 'n doi peri:

JURĂMÂNTUL

— „Dragă, eu mă duc mâine în piață să cumpăr niște porumb pentru amăritele alea de păsări”.

— „Bine, dar vii până plece eu?”

— „Ași! Nu cred! Tu pleci de eu noapte”.

— „Pe Marița o lei?”

— „I-auzi vorbă! Unde s'a mai pomenit să mă duc în piață fără servitoare!”.

— „Ei, și eu unde las cheia când oiu pleca?”

— „O prinzi și tu în stălpul porții, pe partea din curte. Bagă mâna printre zăbrelele gardului că e un cui acolo”.

— „Păi nu o găsește nimeni?”

— „Nu, că am mai pus-o eu acolo”.

— „Bine!”

Așa se sfătuiră seara, înainte de culcare, domnul Stănescu președintele Curții cu Jurați și coana Marioara, soția domniei sale.

Dis de dimineață, cu noaptea 'n cap, doamna Stănescu plecă în târg, iar domnul Stănescu rămase acasă.

Cu toate că doamna umblase foarte încet ca să nu-i deranjeze somnul, totuși domnul Stănescu, care dormea foarte ușor, se deșteptă.

Se sculă, se îmbracă și fiindcă mai era mult până să plece la Curte, se trânti pe pat cu o carte în mână, și începu să citească.

Și ceti domnul Stănescu, ceti până adormi cu cartea pe piept.

Când se deșteptă, mai era un sfert de oră până când trebuia să intre în sedință. Sări la înțelea din pat, se spală pe ochi să se mai răcorească și plecă enervat.

Ieși în stradă, încuie poarta și puse cheia în buzunar.

Cum ajunse la Curte, intră în sedință.

Nu mult după plecarea domnului Stănescu, veni acasă și coana Marioara. Caută cheia după stălpul porții, dar cheia nicăeri. Încercă poarta, crezând că o fi uitat-o deschisă, dar nu era chip s'o deschidă: poarta era încuiată. Se mai uită printre zăbrelele gardului ca nu cumva să fi căzut jos cheia, dar nimic...

Tocmai atunci venea acasă intendentul Georgescu, un om cum se cade, care locuia alături de domnul Stănescu.

— „Sărut-mâna conia, dar de ce stați aici?”

— „A! D-ă ești? Uite bărbatul meu

— Hm!... Așa o fi!..

Și se face că-i grăbită foc, se duce 'n grajd, aruncă vrejii 'ntr'un colț, dă din ei câțiva porcului și o mână de buruiian vițelului.

— Ziua furnicilor, de!.. mai cearcă ea să 'ngăimeze.

— Păi cum?... Umblă omului prin vine, bată-le pustia! Le dai de pomană! închee moșul. Și rămâne drept pe prispă, în lumina soarelui, ce s'apropie întristat de apus. Ochii mari, scântecători, nările lărgite ale nasului, gura-i deschisă, sorb și-i tremură des picioarele și buza de jos. Nu putea înțelege singur dacă slăbiciunea trupului, greutatea lulelii, or fiorii primăverii erau de vină!..

MIHAIL LUNGIANU

plecă de-acasă și probabil, luă cheia cu el”.

— „Păi mă duc eu și-o iau dacă voiți”...

— „Mulțumesc! Dacă nu vă supărați, vă rog chiar. Ași fi trimis eu servitoarea, dar nu știe acolo”...

— „Dar unde e domnul Stănescu?”

— „La Jurați”.

— „Bine. Vă aduc eu numai decăt”.

Și Georgescu se repezi spre Curtea cu Juri. Când intră el în sală, tocmai își terminase un martor depoziția și urma să vie altul la rând.

Domnul Stănescu enervat, crezând că Georgescu e martor, — după obiceiul domniei sale de a căuta să intimideze pe martori — strigă la el:

— „Pune mâna pe cruce!”

— „Domnule președinte”...

— „Pune mâna pe cruce!”

— „Domnule”...

— „Pune mâna pe cruce îți spun și zi-i după mine!”

Ce era să facă bietul om?... Se supuse, luă crucea în mână și...

— „Jur”.

— „Jur”.

— „Că voi spune”.

— „Că voi spune”.

— „Drept”.

— „Drept”.

— „Tot ce știu”.

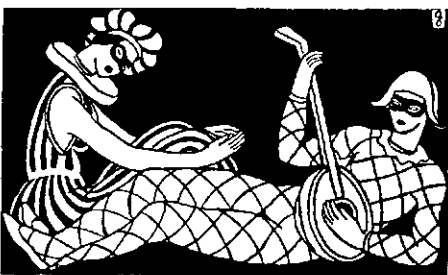
— „Tot ce știu”.

— „Ei acum spune ce știi?” zise domnul președinte Stănescu.

— „M'a trimis conia D-voastră să-mi dați cheia, domnule președinte”... abia mai putu îngăima bietul intendent.

Vă puteți închipui figura domnului Stănescu.

C. A. CALOTESCU-NEICU

critica literara

RAUL TEODORESCU:

„Leon Tolstoi:

S-a vorbit atât de mult despre „Institutul de Literatură” de sub conducerea d-lui prof. M. Dragomirescu — încât o readucere a acestei chestiuni ar părea inutilă. Întrucât ne privește — de parte de a ne opri, acum la rostul acestui for cu preocupări pur și serios critice — vom sublinia o parte din prețioasa-i activitate publicistică — în legătură cu care am analizat, altădată, traducerea „Phedrei” lui Racine publicată în editura acestui institut. E un gest înălțător care marchează finta cu adevărat artistică urmărită — și pe această cale — cu mari sacrificii bănești.

Și la fel trebuie socotite conferințele comemorative prin care — an de an — sunt readuși în lumina prezentului diferiții înfăptuitori literari sau critici ai marelui scris românesc sau universal. Ne-aducem aminte de ciclurile anului expirat din care a făcut parte și uitatul Leon Tolstoi, în legătură cu care s-au spus atâtea lucruri de pret. Ne vom opri — deocamdată — la conferința d-lui Raul Teodorescu — cu caracter introductiv — mai mult biografic și bibliografic.

Începând prin a sublinia tragicul vieții lui Tolstoi — d-sa ne subliniază de minune frământările acestui suflet care se îndreaptă spre cei mulți, umili și obișnuiți... spre mulțimea sărmană și suferindă, ce gemea, ca valurile nesfârșite ale mării, în întuneric și ignoranță, așteptând un luminător”. De-aici chemarea de adevărat apostol pe care Tolstoi și-o simte și tot de-aici apropierea sa completă de cei de jos. De-aici repedea gloriei și — ca o urmare — regretete unanim cu care a fost primită, de toată lumea, moartea sa, întâmplată la 28 Oct. 1910.

Urmază biografia lui Tolstoi — viața ușoară pe care a dus-o în tinerețe, rolul cel mare pe care Rousseau (Confesiunile și Emili) l-a jucat în transformarea lui sufletescă. În curând i se va desvolta talentul literar. Seric, între altele, „Cazacii” — roman liric, un adevărat cântec al tinereții”, străbătut de o dragoste de natură răzătoare, sălbatecă și primitivă” al cărui fond e constituit de opnerea dintre această natură și lumea civilizată.

Din războiul Crimeei se inspiră scriind teci mici capodopere: *Sevastopol în Dec. 1854, în Maiu 1855, și în Aug. 1855* — cea de-a doua superior artistică, celelalte cu caracter mai mult patriotic. Un fragment interesant este acela privitor la ideile pedagogice ale lui Tolstoi. Din acest punct de vedere era un partizan al libertății în educație și un dușman al progresului. După ce se analizează pe scurt romanele — *Războiul și pacea* și *Ana Karenina* — se conchide: „Tolstoi e un mare romancier realist: un Balzac al Rusiei, dar nu chiar mai mare decât acesta” — tocmai pentru că „eroii săi, bine studiați, bine adânciți, trăiesc cu o putere de viață extraordinară”, scriitorul vedându-se înapoi „să redea trăsăturile cele mai meschine, cât și cele mai simpatice ale personajilor sale, cu o putere de analiză și o perspicacitate de mare psiholog”.

Și despre „Ana Karenina” ni se spune

că „e superior celui dintâi prin unitatea subiectului, continuitatea acțiunii și înfălnirea strânsă a faptelor”. Aici „falsul vieții orașelor și al saloanelor capătă o puternică lecțiune morală... Tipurile toate sunt, viu zugrăvite și ne dau o perfectă impresie a realității, trăind în toate detaliile vieții lor”. Spre sfârșitul vieții Tolstoi renunță la literatură și luptă pentru înfrățirea dintre oameni — lucru care se vede și în romanele sale din acest timp: *Sonata Kreutzer*, *Stăpân și slugă*, *Învierea*, cum și din drama *Puterea întinericului*.

Comunicarea d-lui R. Teodorescu merită toată solicitudinea acelor ce se interesează de literatură, iar Institutul de Literatură trebuie felicitat pentru nobila inițiativă.

AL. I. SÂNDULESCU:

„Religiunea Daco-Geților”

Socotind util și domeniul preocupărilor istorice — să aruncăm o privire prin studiul d-lui Al. I. Sândulescu despre: *Religiunea Daco-Geților*. O spunem dela început: e o lucrare într-adevăr serioasă, scrisă de un cunoscător, pe bază de bune izvoare — deci: merită toată atențiunea rânduilor de față.

Dar mai întâi ceva despre necesitatea acestei cercetări care se impune și pentru că, prin ea vom pătrunde religiunea poporului român, „vom înțelege gândurile și explicațiunile sale cu privire la cele religioase”. Aceasta pentru că „principiile creștine sunt cu atât mai neclintite în sânul poporului și mai înțelese de acesta, cu cât au găsit mai multe puncte de contact cu sufletul său”. De-aici un adevăr: „religiunea Daco-Geților a format fondul apercipiv în primirea Creștinismului de poporul român” (5).

Întrând în studiul propriu-zis, d-sa arată greutățile cu care va fi avut de luptat mai ales din cauza nesigurăței izvoarelor, mai toate sau „idei tendențioase, fără valoare istorică, sau știiri împrumutate dela unii ca aceștia... și necontrolate și numai rar de tot... câteva informațiuni mai precise...”. Aceasta — și din cauza marelui însemnătăți de care se bucură religiunea la Daco-Geți: „totul era impregnat de ideile lor religioase: traiul în familie, în comunitățile lor, în război, tot felul de datini și obiceiuri și întreg caracterul național... (8-9).

Cum procedea autorul? Făcând — mai întâi — un referat asupra celor scrise, de cei vechi, asupra acestei chestiuni (Herodot, Kellanicus, Platon, Strabo, Diodor de Sicilia, Porphyriu, Clement Alexandrinul, Iulian Apostatul) și alegând indicațiunile mai serioase. Acestea sânt: Daco-Geții erau monoteiști. Ei se închinau lui Zalmoxe, „zeu pământean... adorat... din cele mai vechi timpuri, până a fost de-tronat de religia creștină”. (38). Cât despre Marea Zeiță, aceasta a fost „un geniu bun, al pământului...” care „există numai în credințele populare geto-dace” (42). Pe lângă aceștia ei vor fi avut și „zâne ale apelor; numite știrme... de-o răutate ne-

întrecută”, tot atâtea împrumuturi străine care... nu au avut puterea să le sdruncine monoteismul...”. (45).

Reprezentări plastice: una singură: „balaurul cu cap de lup și trup de șarpe... cu coadă ce fălăce în bătaia vânturilor care „avea rolul de a deslănțui furtuna”. (47). Încolo „toți idoli și obiectele găsite... nu sânt decât importafțiuni străine...”. (48).

Alte credințe: considerau nașterea drept o, nenorocire, iar moartea o sărbătorie „prin cântări și desfătări” (49). Aveau obiceiul înecării, preferând urnele de formă străveche. Aceste erau îngropate „dedesubtul caselor sau în cimitire... însoțite, uneori, cu o cupă și o cratiță... iar podoabele... se mistuiau odată cu cadavrul pe acelaș rug”. (57-58).

Firește că — pentru toate acestea — Daco-Geții aveau nevoie de preoți ale căror „îndemnuri, prevestiri, învățăături și porunci... erau socotite ca date sub inspirație divină”. Aceștia „duceau o viață curată, chiar austeră: trăiau necăsătoriți, nu mâncau victăți, aveau o viață de sihastri...”.

Aceștea ar fi — în trăsături generale — ideile conducătoare ale cărții d-lui Al. I. Sândulescu, căruiua ne simțim obligați să-i mulțămim pentru serviciul adus culturii românești. Firește că am mai avea o pretenție: d. Sândulescu are căderea să ne delimiteze — într'un al II-lea studiu — ce-au împrumutat Românii (sau poate, alte popoare locuitoare ale fostelor teritorii geto-dacice) dela acești strămoși, atât de puțin cunoscuți. Firește că, dcaștădată, d-sa va trebui să se adreseze unui nou domeniu, celui folcloristic-religios.

Se va putea afirma, atunci, cu toată siguranța că sufletul românesc prezintă garanția că sufletul românesc prezintă garanția indiscutabilă a unei contribuțiuni geto-dacice. Și nu va fi un câștig lipsit de însemnătate.

PAUL I. PAPADOPOL

EPITAFURI

Pe mormântul unui senator

Fericit e-acest bărbat:
Doarme-aci... ca la Senat!...

Avocatului meu

Nu-i regret deloc decesul,
De trăia... pierdeam procesul.

Pe mormântul unui umorist

Cum se rupe-a soartei ață!...
Aci-i „mort” un om de viață!.

Pe mormântul unei fete mari

Aci zace'n resemnare
Și'n durere-o fată mare
Ce-a lăsat într'un azil
Pe iubitul ei... copil!...

AUREL CHIRESCU

plastica

EXPOZIȚIA DE ARTĂ ARMEANĂ IN BUCUREȘTI

de D. CASELLI

În localul dela Șoseaua Kiselef, numit la „Colonade”, acolo unde în fiecare an se țin Salonul oficial de pictură, un comitet de organizare alcătuit din personalități intelectuale române și armenie, sub președinția d-lui Iorga, a deschis o expoziție de artă armeană.

Felul cum a fost înjghebată această interesantă expoziție de artă, face cinste comitetului de inițiativă.

Ea este întâia expoziție de artă armeană în Europa. Este o încercare, cum spun organizatorii ei cu modestie, să dea publicului românesc o idee generală despre arta armeană. Și cu toate acestea, lăsând la o parte această modestie, obiectele expuse alcătuiesc o adevărată comoară ce nu se poate descrie în câteva rânduri ale unui articol, căci ele trebuiesc văzute ca să-ți faci o idee de ce a putut da acest popor atât de opros de soartă.

Artă armeană este încă foarte puțin cunoscută și totdeauna foarte puțin studiată. Unele din problemele ei n'au fost nici până azi rezolvate.

Unul din principalele locuri din această expoziție îl ocupă miniatura și manuscrisele armenesti.

Ele datează din veacul al X-lea și se resimt de influența artei siriene și bizantine.

Cele din veacul al XII-lea, din Cilicia, ating culmea prin finețea și strălucirea cu care sunt alcătuite, prin feburimea efectelor, bogăția închipuirii, grația executării. Fiind o ramură din cele mai interesante ale artei armenie, organizatorii ei au ținut să ne dea câteva exemplare din cele mai bune. Sunt expuse evanghelii din anii 1266, 1331, 1346, 1351 și altele din 1629, 1664, etc.

Secția tipăriturilor expune o serie de cărți armenesti tipărite în marile centre comerciale ale Europei, acolo unde armenii au comunități mari ca de pildă Constantinopol, Veneția, Triest, Marsilia, Amsterdam. Aceste tipărituri ne dau o idee despre diferitele faze prin care a trecut tiparul armenesc. O parte din aceste tipărituri expuse, sunt din anii 1600—1800.

Pe lângă aceste tipărituri sunt expuse și unele modele de legătorie. Armenii au făcut din acest meșteșug, adevărată artă și totdeauna originală, care a fost în floare pe vremea manuscriselor, dar care a urinat și de aci înainte după ce tiparul a fost introdus și la ei.

Modelele expuse sunt din veacul al 17 și 18-lea, lucrate în mare parte de meșteri armeni din Constantinopol.

Ceeace atrage însă privirea vizitatorilor sunt draperiile de altar. Ele aparțin unei arte care a înflorit în veacurile 16, 17 și 18, în deosebi în Turcia, Persia și India. Chiar unele din ele au influența acestor țări. Sunt lucrate, — după spusa organizatorilor acestei expoziții, — de meșteri armeni pe tipare de lemn. Ele sunt minun-

nate și fac cinste acestor meșteri anonimi.

Mai sunt expuse: 3 draperii din Boyasau, 3 din Focșani și câte una din Iași, Suceava, Galați și Veneția.

Costumele armenesti iarăși sunt una din atracțiile acestei expoziții. Poporul armean are bogate costume naționale. Sunt expuse costume din Armenia turcă, rusă și persană, precum și unele vestimente arhieresti foarte bogat împodobite cu aur și argint.

Broderiile, servete, prosoape, servetele, fețe de mese, unele datând din veacurile 16, 17 și 18.

Covoarele expuse sunt lucrate în centrele armenesti. Ele au o obârșie foarte veche ce se pierde în negura vremurilor. Sunt renumite prin vâpselile lor și în deosebi prin culoarea roșie numită „Kirmiz”. Arabii numiau această culoare, pe care nimeni nu o putea imita, „vâpsseau armenescă”. Această culoare foarte fină era întrebuințată numai pentru lină și pălărie și era seosă din insectele ce trăiau pe stejarii ce creșeau în Armenia.

Mai sunt expuse și câteva covoare făcute de meșteri armeni în fața noastră.

O altă ramură interesantă a artei armenice este ceramica. Ea n'a fost cultivată numai de musulmani, ci s'au îndelefnicit cu ea și creștinii. În Armenia ea a luat un avânt foarte înfloritor în orașul Kutia în veacul al 17 și 18-lea. Ceramica armeană are în deosebi fondul alb cu pozoale albastre, verzi sau galbene. Subiectele în general sunt religioase.

Mai este cunoscută și arta giuvaergiei la armeni. Meșterii din Constantinopol și

din Asia Mică sunt vestiți în acest meșteșug. Potirile, crucile, paftalele, toiașurile, rasele bisericesti, mitrele arhierilor expuse ne dau o idee de inspirația acestor meșteri cari le-au făurit. Unele din obiectele expuse datează din veacul al 16-lea și sunt aduse din Veneția.

Arhitectura armeană este prezentată numai prin fotografii. Ele ne dau o idee de chipul în care s'a dezvoltat ea. Se spune că bolțile bisericilor moldovenesti au o influență iraniană transmisă în Moldova de meșterii armeni.

Sunt expuse și unele instrumente muzicale originale, numite de armeni *kemancea*, *tar* și *cimbal*. Armenia și-a păstrat cu multă grijă cântecele și muzica ei populară. Cântăreții armeni întrebuințează foarte mult instrumentul muzical numit *kemancea*, care este adesea întovărit de *tar*. Cimbalul desigur este un instrument cunoscut și de alte popoare, este foarte mult cultivat de armeni, cari îl întrebuințează din veacul al 17-lea.

Pictura modernă care ocupă o aripă a salonului stâng este reprezentată prin pictorii Arjan, Arachian, Avedisian, Babaiian, Bașmeczaghian, Sahin, Sișmanian, Siltian, Calust, Caciadurian, Sahmazan, Kebajian, Macokian, Sarukan, Vartanian și de renumitul pictor de marină Aivazovski.

Aceste câteva rânduri despre interesanta expoziție de artă armeană nu dau de cât o foarte palidă idee despre importanta mișcare artistică a unui popor foarte muncitor care nu prea a avut noroc în viața lui. Ea merită să fie văzută, căci din ea putem învăța multe.

MARIUS BUNESCU: Venezia

cazeta

aşa şi-aşa...

Cu actualul număr, *Universul Literar* îşi suspendă apariția.

REVISTA DATINA (an VIII, nr. 4-6) apare la T. Severin sub direcția d-lui Mihail Gușă. E una din bunele reviste care realizată cu totul occidental, aduce colaborări tot mai prețioase. Numărul de față, tipărit pe hârtie velină, și cu caractere din cele mai noi și moderne, e fericit realizat atât ca tehnică cât și ca material de colaborare.

Remarcăm articolul d-lui Al. Dima intitulat: „Atitudinile Ideologice”, scris cu nerv și cu multă competență.

D-NUL G. DAMASCHIN publică un interesant studiu intitulat, „Natura spiritualității lui Eminescu”. E un răspuns „Gândiri”, asupra aceluiași subiect despre cari au scris și d-nii Nichifor Craiu și Radu Dragnea.

D-l G. Damaschin în minuțiosul său studiu de față pune la punct chestiunea, arătând-o în adevărata ei lumină.

D-sa încheie astfel:

„Eminescu e cel mai mare și mai reprezentativ poet al nostru, pentru că a cântat în versuri neperitoare ce aveam noi mai caracteristic. El își trage izvoarele inspirației din adâncul autohtoniei românești. Nu este nici creștin, nici ortodox și nici păgân și nici într-un fel: ci el este cel mai mare poet român, fiindcă ne-a înțeles și ne-a fixat în forme poetice nemuritoare.

Nu ar avea un merit mai mare dacă ar fi metafizician sau ortodox, precursor al „Gândirilor”, așa cum îl dorește și îl vrea d-nul Dragnea.

Eminescu e mare și actual și va fi veșnic mare și actual, pentru că a eternizat în versurile sale, universalul din particularitățile specifice neamului din mijlocul cărui s'a ridicat”.

DATINA, bine scrisă, și măiestrit încheiată mai aduce colaborările valoroase ale d-lor: dr. Ion Zăbiri: Tradiția, principii generator al culturii; Radu Dornea: Mitrița desmătat (schită); D. Bodin: Oltenia și Oltenii; A. Cotruș: Răsăritul (versuri); P. Corneliu: Lunecă viața pe vremea... (versuri); Tana Negură: Miraj (versuri) etc..

CRONICA bine susținută și interesantă prin pana d-lor Al. Dima și D. Sandu.

GENERAȚIA MEA e o nouă foaie literară, care inițiază formatul „Biletelor de Papagal”.

E scoasă de câțiva scriitori tineri în frunte cu d-nul Al. Al. Leontescu

Ceilalți colaboratori sunt d-nii: George Acsinteanu, care publică un fragment din preludiul romanului său „Piatra Neagră”, scris concentrat și cu nerv; Paul Daniel cu schița: *Conu Alecu*; Dumitru Cosma: Masaj, în care ironizează felul de a scrie al celor dela revista „Unu”.

VERSURILE sunt semnate de d-nii:

Dem Basarabeanu, C. Teodorescu și Dumitru Cosma.

REVISTA GENERAȚIA MEA deși mică e scrisă și tipărită cu îngrijire.

Îi urăm drum bun și viață lungă.

ADEVERUL LITERAR ȘI ARTISTIC cu ocazia împlinirii a 500 de numere apărute sub conducerea d-lui M. Sevastos, a ținut să-și serbeze jubileul, aducând colaborări din trecutul acestei reviste, printre care menționăm, în deosebi, numele d-lui I. Teodorescu care scrie în numărul de față un interesant articol: *Începuturi și feluri*. D-sa ține să dovedească cum s'a apucat de scris și cum au decurs împrejurările care au dat la iveală foaia de astăzi.

Prin simplitatea și sinceritatea cu care e scris și prin pitorescul care lăunește din el, articolul d-lui Teodorescu place mai ales dacă avem în vedere și partea informativă, destul de inedită și bogată.

ARTICOLUL DE FOND e scris însă de d-nul M. Sevastos — așa cum scrie D-sa — și cum înțelege să servească înțelesurile foii, ca un bun părinte cu grije pentru copilul său.

Ar fi fost, desigur, mai interesant, dacă nu pomenea, așa fără nici un rost, numele d-lui E. Lovinescu și dacă nu-l încheia atât de bombastic...

TOT ÎN ACTUALUL NUMAR, d-nul Barbu Lăzăreanu, scrie un documentat articol: *Un om de spirit: Directorul zăriei prime a Adeverului Literar*, în care analizează, cu bună cunoaștere și în justă caracterizare, spiritul viii și limpede al lui Tony Bacalbașa, primul director și înființatorul revistei. Articolul d-lui Barbu Lăzăreanu e scris cu nerv și fără patimă, analizând obiectiv și cu toată competența, umorul și sufletul aceluia care a fost Tony Bacalbașa.

Interesant articolul „Const. Mille” scris de Artur Gorovei, precum și acel al d-lui H. Blazian, prin care face „o trecere în revistă” — cu citate de seamă din trecut — a perioadei 1892—1950 — arătând lămurit tot ce a publicat revista, precum și toți colaboratorii și directorii cari s'au perindat de la înființare și până acum, la conducerea ei.

PARINTELE GALA GALACTION cu finețea și luminozitatea caracteristică scriutului său, își răscolește trecutul, povestind cald felul cum a colaborat la Adeverul Literar în trecut, punând în lumină și colaborările de pe vremea acia și insistând în deosebi asupra lui Tony Bacalbașa.

D-NUL I. C. VISSARION publică schița: *Cărlanul de dar* în care abundă umorul D-sale sănătos și verva-și ineputabilă.

Tot numărul de față mai aduce și alte colaborări din trecut printre cari menționăm pe acelea ale lui: Anton Bacalbașa: *Artă*; Artur Stavri: *poeziile*; Toamnă și Pe deal; C. Sercăleanu: *Cum rămâne?... D. D. Anghel: În grădină, etc.*

D-NUL E. HEROVANU în *Coincidente*, arată asemănarea dintre poezia lui Mihail Eminescu: „La steaua...” cu un poem al poetului francez Auguste Dorchain:

D-sa spune:

„Ei bine, în conținutul său micul poem al lui Dorchain nu e altceva decât

„La steaua...” a lui Eminescu. Aceiași substanță filozofică, aceleași sentimente, aproximativ aceleași efecte artistice. Nu fac nici o deducție. Nici Eminescu al nostru nu s'a putut inspira de la Dorchain, nici poetul francez dela Eminescu. De altfel, în nona ediție a poeziilor acestuia, apărute sub îngrijirea d-lui Ibrăileanu, poezia „La steaua...” figurează cu mențiunea „după Godfried Keller” (mențiune care cred că a figurat și în „Convorbiri Literare”); și aceasta lămurește definitiv sursa de inspirație a poetului român. O singură ipoteză ar fi posibilă: că Dorchain, a cărui activitate literară începe cam în același timp cu a lui Eminescu, să se fi inspirat tot dela Keller, a cărui operă poetică e cu mult anterioară (datând între anii 1840 și 1850).

Și mai jos — după ce publică cele două texte: „Etoiles éteintes” și „La steaua...” — D-sa spune:

„Am ținut să relev curioasa și impresionantă asemănare dintre cele două lucrări, care apropie și alătură în mod cu totul neprevăzut, numele a doi poeți așa de deosebiți și de străini unul de altul”.

Apoi:

„Că textul Eminescu e mult superior textului Dorchain (el însuși destul de apreciat, după cum am văzut) îmi pare un lucru evident și necontestabil”.

Comunicarea d-lui Herovanu e interesantă, de acia o notăm, în limitele spațiului, cititorilor noștri.

Mai colaborează: A. Frunză cu schița: „La Bradul De nu plouă”. — D. I. Surchiuanu: „Fizionomia Adeverului Literar în publicistica românească”. D-sa mai scrie și o importantă „Cronică cinematografică” și în sfârșit d. E. Aderca, cu articolul „Dar cititorul?”.

Pe d. Aderca l-am prețuit și îl credeam prieten, dar după aluzia răutăcioasă pe care o face asupra noastră în acest articol, îi vedem o altă latură. Revista noastră e o tribună liberă, fără cenacu și bisericuțe, care primește colaborarea oricărui scriitor, cu condiția să aibă talent. A colaborat și d-sa — și mai poate colabora încă, — așa că nu înțelegem esirea d-sale înverșunată, decât într'un singur fel: sau îi pare rău că nu mai colaborează la noi, sau vrea să perie pe directorii „Adeverului Literar”. Mai multă obiectivitate și prudență nu i-ar strica, fiindcă nu se poate ști ce aduce ziua de mâine...

LA RUBRICA „CARTI ȘI REVISTE”, D-nul George Baiculescu scrie cu obiectivitatea și competența cunoscute, o interesantă cronică asupra operei lui M. Kogălniceanu (edit. Serisul Românesc).

RESTUL NUMARULUI e completat prin: Rubrica Sahului. Insemnări, Note literare, etc.

ZODIAC, revista d-lui I. Peltz (n-rul Aprilie—Mai) aduce colaborările unui tineret ultramodernist. Remarcăm schița lui T. Argehezi: „Plicul”, în gen propriu: precum și articolele d-lor I. Peltz: Sergiu Milorian, etc.. Dintre versuri numai poezia d-lui Cicerone Teodorescu.

GILME VERSIFICATE e titlul volumului de epigrame apărut de curând și datorit d-lui Victor Ionescu-Faur. Fără pretenții de literat, d-nul V. I. Faur, și-a notat în catreaz clipe și tipuri din război și din viața postbelică, presărându-le pe alocuri cu umor. E o lucrare modestă, de începător care promite. SCRIO.

Literara

O seama de cuvinte

Lordul Curzon, pe când era vice-rege al Indiilor, discuta într-o zi cu un înalt funcționar, un veteran, care, pentru a întări punctul său de vedere voi să învoace „cei treizeci de ani ai săi de experiență”.

Atunci, lordul Curzon răspunse cu tonul lui semel:

— Eu nu sunt aci ca să mă închin în fața unei experiențe de treizeci de ani, ci pentru ca să-i îndrept erorile!

Socrate, în urma rugăminții unui flecar, ca să-l învețe retorica, îi ceru un preț de două ori mai mare ca celorlalți.

Palavrăgiul întrebând de ce trebuie să plătească îndoit, Socrate îi răspunse:

— Fiindcă pe tine trebuie să-l învâț și să vorbești și să taci!

În serile calde de vară, Dante avea obiceiul să stea lângă Piața Sfânta Maria del Fiore, într-un loc care — mai pe urmă — s'a numit Stânca lui Dante.

Într-o zi se apropie de el un necunoscut și, știindu-l om învățat în toate, îl rugă să-i ajute să răspundă la întrebarea pe care și lui, i-o pusese cineva, care-i hrana cea mai bună?

— Oul! zise Dante.

După un an, necunoscutul sosi din nou în același loc și fără nicio introducere îl întrebă deodată:

— Cu ce? la care Dante răspunse:

— Cu sare!

Într-o zi, Alghieri întrebă pe un țăran: cât este ceasul?

— Este ora când oile se duc să bea, răspunse acesta moșicește

— Și tu de ce rămâi aci, replică poetul?

Auber se afla odată în societatea unui diletant tânăr și foarte bogat.

La întrebarea cu ce se ocupă, tânărul răspunse cu îngâmfare:

— Compun o operă în două mari acte pentru Opera comică! Dar dumneata ce faci?

— Eu, răspunse Auber cu o prefăcută sfială, tocmai am terminat cinci acte mitite pentru Opera Mare!

bazar

UN AL DOILEA SOLOMON

Sunt orele târzii. Pe o șosea din Comectreut un fermier american se înapoia acasă, ducând din urmă vaca lui cea mai prețioasă.

Era întuneric beznă. Fermierul cunoștea însă foarte bine drumul și mergea pe marginea drumului, fumându-și liniștit pipa, în vreme ce vaca înainta pe mijlocul șoselei.

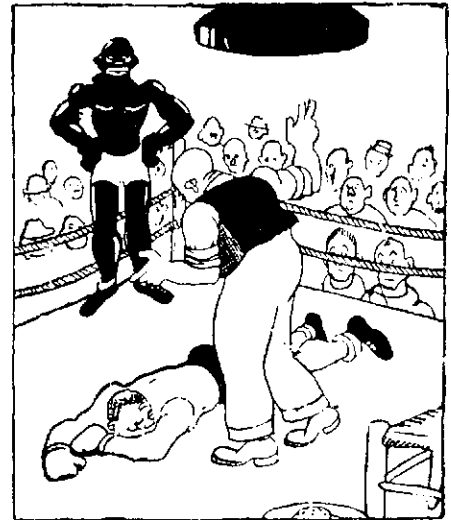
Deodată se ivește din noapte un automobil, dă peste vaca fermierului și se propște într-un copac. Vaca e omorâtă pe loc, iar șoferul rănit.

Fermierul îl ia la înjurături pe șofer fiindcă i-a ucis vaca. Șoferul îi răspunde la fel fiindcă din pricina vacii lui și-a sfărâmat mașina și și-a zdrobit oasele. Fermierul cerea despăgubiri pentru vaca lui pierdută, și șoferul pentru automobilul transformat în fier vechi.

Cearta a ajuns, bine înțeles, în fața judecătorului care a hotărât că fermierul să plătească daune fiindcă a neglijat să poarte o lanternă cu lumină roșie, în vreme ce șoferul avea una în spatele mașinei lui.

caricatura zilei

PE RING

Arbitrul. — Unu, doi, trei, patru...
Boxeurul — Negrul se mai află pe ring?
Arbitrul. — Da!
Boxeurul! — Atunci, numără înainte!
(Buen-Humor—Madrid)

VAGABONZI

— Totul s'a schimbat pe aici, de doi ani încoace...
— Nu prea tot: port încă aceeași cămașă...
(Münchner Illustr. Presse)

MENAJ MODERN

— Astă seară ce faci, Gina?
— Oh, am de scris câteva scrisori, voi citi puțin, voi asculta radio, și așa mai departe.
— Bine, când ajungi la „asa mai departe”, nu uita să-mi coși nasturii dela haină.
(London Opinion)

O AFACERE DE SPIONAJ

Ministerul de marină al Americii se străduiește de câțiva timp să rezolve unul din cele mai mari mistere din războiul mondial. Autoritățile navale caută să stabilească cum a dispărut pe neașteptate în apele indiene pachetotul Cyclops care avea pe bord 15 ofițeri, 221 marinari și 57 pasageri.

Biroul de spionaj al ministerului e în posesiunea jurnalului unui agent secret din timpul războiului care afirmă că Cyclops a fost asvârlit în aer cu ajutorul dinamitei ascunse în camera mașinilor de patru spioni dușmani. Aceștia reușise să fugă de pe vapor cu ajutorul unei bărci puțin timp înainte de explozie.

Până acum se știe prea puține asupra modului cum a dispărut vasul Cyclops.

Se știe numai atât că a plecat cu o încărcătură de magnez brazilian, de la Barbados spre a se duce la Baltimore, în ziua de 4 Martie 1918.

De atunci nu se mai știe nimic despre el.

CERȘETORII DIN NEW-YORK

După o statistică recentă rezultă că numărul cerșetorilor din New-York a crescut simțitor în ultimul timp, totalul sumelor realizate de ei din cerșit într'un an urcându-se la formidabila sumă de 10 milioane dolari.

La New-York sunt 2000 de cerșetori, oficial recușoși.

În aceștia nu sunt cuprinși cei cari cerșesc în mod indirect cari ating numărul de 1765. Aceștia din urmă obțin un brevet de vânzători ambulanți, și acceptă pomana pe care le-o fac cei ce refuză să cumpere dela ei șireturi de ghetă putrede, creioane proaste sau gumă de mestecat.

DUMINICA TOMII...

— CRONICĂ —

de I. L. CARAGIALE

Mam dus să fac o vizită confratelui și amicului meu Tomița de ziua lui. L'am găsit într-o stare foarte proastă, plimbându-se de colo pînă colo prin odaia lui de scris ca o liienă în cușca ei dela menajerie, și văitându-se de durere; toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina unei măsele.

L'am povățuit să meargă la un dentist.
— Nu pot, mon cher.

— Dece nu poți? Ți-e frică?... Cu metodele de astăzi, nu simți nimic, nici căt o piscătură de purice.

— Nu de frică; nu pot că am de lucru; trebuie să dau până 'n două ceasuri cronica mea la gazetă. La trei, vine băiatul dela tipografie, să mă execute... Și cu înfama asta de măsea sunt incapabil să scriu un rând măcar. De o sută de ori de aseară m'am așezat pe scaun, am pus mîna pe condei; dar nu e chip să mă astîmpăr: o clipă nu-mi dă pace.

Și iar începe bietul om să se vaite și să se plimbe ca o liienă. La un moment, se oprește răcnind:

— E de nesuferit!... mă împușcă!

— Omule, zic eu, du-te la dentist!

— Ei, dar cronica mea e cine o serie?

— Știi ce? zic: tu du-te fără frică și-ți scoți măseaua; cu rămăa aci: până te întorci, îți scriu eu o cronică... Ai vreun subiect anume, or pot scrie despre ce mi-o da prin gînd?

— Ba chiar aveam un subiect!...

— Despre ce?

— Despre Credință și Știință... cum adică știința distruge credința și nu o poate înlocui. Știi, à propos de sărbători...

— Ceva nou de tot... Am înțeles, zic: du-te și n'ai grijă: aibi curaj!... cu metodele moderne...

Și pe cînd Tomița plecă ajurit de durere, mă și așez liniștit la masă și, pe nerăsuflăse, torn uriaștoarele:

Sună clopotele... Dela cea mai strălucită catedrală a sgomotoasei și vastei capitale până la cea mai umilă bisericuță din cîntăul pierdut în tăcutile văgăuni ale munților, sună clopotele.

Este Duminica Tomii... Cu această Duminică se încheie săptămîna luminată și prima serie a celor mai mari sărbători creștine. Ce sublimă, ce providențială ordonare în mersul divinei tragedii a Fiului!

Umilirea, suferința, patimile Tatălui întrerup în Fiul: pe urmă, supliciu înflamant între doi tâlhari și moartea; apoi, triumful asupra Morții, învierea... În fine spulberarea ultimei umbre de îndoială a nenorocitului, care nu poate crede minunea până nu pipăie...

„Iară Toma, unul din cei doisprezece, carele se cheamă geamăn, nu era cu dînsii cînd a venit Isus.

„Deci zicea lui ceilalți necnenici: Am văzut pe Domnul; iar el a zis lor: De nu voi vedea în mîinile lui semnul crucilor, și de nu voi pune mîna în coastă lui, nu voi crede.

„Și după opt zile, iar era înlăuntrul necnenicii lui, și Toma cu ei. Venit-a Isus, fiind usile încuiate, și a stat în mijloc și a zis: Pace vouă!

„După aceea a zis Tomii: Adu-ți degetul tău încoace și vezi mîinile mele;

și adu mîna ta și o pune în coasta mea, și nu fii necredincios, ci crede.

„Răspuns-a Toma și a zis: Domnul meu și Dumnezeu! meu!

„Zis-a Isus lui: Dacă mă văzuși, Tomo, crezuși; fericiti cari nu au văzut și au crezut“...

Da, fericiti: și așa fericiti eram eu în copilărie și așa era toată lumea împrejurul meu!

Cu adîncă pictetă mi-aduc aminte de bisericuța albă din mahalaua noastră! ce limpede suna toaca de fier sub atingerea cicanelor măiestre ale dascălului Haralambie! ce vuet armonice făceau cele două clopote, pe care le trăgeam de frînghii noi copiii, pe cînd, de jos, dela toaca de fier, fără să se întrerupă, el ne striga: „Mai încet, mă! că mi le dogiți!“ și ne înjura de festila moași-ni, după ce ne luase la ficcare câte doi gologani de trei parale și ouă roșii ca să ne lase sus în clopotniță!...

Dar venerabilul nostru preot, cuvioșia sa părintele Marinache! Il am aci încă, dinaintea ochilor. Ce înfățișare frumoasă! barba lui strălucеște mîndră ca un fuior de borangie alb pe patrafirul roșu. Și ce glas, îl auz încă: „veniți de luați lumînă!“ Și cînd năvăleau mahalăgioaicele credincioase să ia, care mai de care, lumina, cu ce ton demn de autoritate, le striga: „Ho! că nu sunteți la cocină!“.

Și apoi evlavia aceea adîncă și caldă, de care erau pătrunse sufletele tînușor enoriașilor noștri, dela cel mai bătrîn fără un dinte în gură, până la cel mai tânăr încă fără dinte!...

Ce frumoș erau împodobite sfesnicele, dela cele de aur până la cele de pacfon, cu zambile în feluri de fețe... și un miros!...

Dar apoi, cozonacii și plăcinta de drob și căpătîniile de miel la tavă pe orez, cu iaurt cu caimac, după opt săptămîni de fasole sleită și de varză acră!

Și părintele Marinache cu dascălul Haralambie cîrînd în curtea bisericii toată ziua, în niște hasmale mari cadilare, recolta de ouă roșii și de pască!

Sărmanul nostru bun protector, dascălul Haralambie, i s'a stîns și lui festila chiar într-o săptămîna luminată din cauza unei excesiv de bogate recolte de ouă răscoapte! El trebuie să fie acum, acolo, sus, alături cu drepții, și, desigur, cînd micii cheruvimi fac prea multe nebunii... festila!...

Și, pe d'asupra tînușor acestor duioase amintiri, primăverile acelea dulci, pline de speranțe în viitor, cînd, precum zice așa de frumos poetul, „natura ca o mireasă răpită, care a dormit vrăjită în lanțurile de ghiță ale unui crud uriaș răpitor, se deșteaptă fericită grațioasă, mîndră, la mîngăierile dulci, duioase, molcome ale tînărului și fierbîntului său mire, care o căuta de mult, și care vine de departe să deslege vraja de ghiță cu farmecul unei sărutări de foc... el, tînărul și sburdăntul al lui Paște-împărat: el, minunatul Făt-Frumos April, cu părul auriu, care o ia în brațe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mîngăie și, cu mii și mii de sărutări, una mai înflă-

cărată decît alta, o rechemă la o nouă și strălucitoare viață“.

Și într'un rînd, cînd am ieșit dela înviere dîmneacă, un vînt și o ploaie!... n'a fost chip să ne întoarcem cu lumînările aprinse acasă: ne-a făcut leoaică pe toți: încă dascălul, — asta era înainte de recolta prodigioasă — zice: „Maica ta Cri-tache ce vreme!... festila!“ ba, pareă mi se pare c'am auzit și „anafura!“... Da nu pot să jur, că e foarte de mult, de atunci.

Unde sunteți voi sfinte vremuri ale copilăriei, cînd credeam? cînd totul mă făcea să cred?

„Cred totmai că e absurd!“ așa a zis ilustrul fin al sfintei Monica, el însuși sfînt, stîlp neclintit al Bisericii, Sfîntul Augustin... Asta va să zică a crede!... nu ca Toma geamănul, numai după ce pipai și poți degetul.

Da, credeam... și eram fericit.

Astăzi? O! astăzi!...

Ați venit voi, oameni noui, cu știința... unde e răposatul Haralambie, să vă trateze cum meritați? — ați venit să smulgeți din rădăcină aceea plantă divină, care își trage seva din fundul inimii noastre! Și nu v'ați mulțumit cu atîta! peste rană, în adîncul inimilor, de teamă să nu mai fi rămas acolo un germece cît de infim, din care să poată reîncolți, ați turnat lesia caustică, otrăvitoare, distrugătoare a scepticismului, pesimismului, negativismului, păgânismului, ateismului!...

Oricare vouă distrugători ai fericirii umane!

„Dors-tu content, Voltaire...?“ Întreb și eu, împreună cu gingașul, duiosul poet de zahar al Namunei, el care a dat cel dintîi strigătul de durere cînd a simțit că se smulge cu afîta erozime rădăcinile credinței din sufletele oamenilor. Și cu mîltă dreptate zice nemuritorul academician francez, Ernest Legouvé, în neperitoarele sale „Soixante ans de souvenirs!“

„Victor Hugo și Lamartine sunt, în câmpul poeziei, glasul epocii lor; Alfred de Musset i-a fost tipătul!“

Da! da! în noianul de necredință în care ne afundăm, cînd mi-ați lua credința mîngăietoare, fără să-mi dați nimic alt în schimb, decît scepticismul depri-mant, îndoiala distrugătoare, tipă și sufletul meu ca al lumii întregi, împreună cu poetul... împreună cu poetul... tipă!...

Aci, sunt întrerupt: iată confratele Tomița se întoarce radios dela dentist... cu o măsea în mînă!

— Triumf! uite-o, infama! trăiască știința modernă!

Încordat asupra lucrului meu, tip:

— Nu mă întrerupe, Tomița!

Și urmez a scrie mai departe încheierea: „Mi-ați luat cu știința voastră măseaua!... ce mi-ați dat în schimb?... re-dați-mi măseaua!... îmi trebuie!“.

Pun puncturile și liniile de sfîrșit și, după ce Tomița, vesel, m'asigură că n'a simțit nici ca o piscătură de purice, îi citesc cronica. Confratele meu îmi mulțumeste încîntat: decît, pretinde să facem numai o foarte mică modificare la încheiere: în locul măselei, să punem credința.

Convin bucuros, și cronica noastră e trimisă la tipar.

carti redactate în extrase

UNE FEMME A SA FENETRE

de DRIEU LA ROCHELLE

O aventură de dragoste sub cerul Elladei.

Acest rezumat lapidar ar putea să inducă în eroare, dacă numele autorului n'ar fi o cheazășie de originalitate.

Drieu La Rochelle, care a scris Blèche și l'Homme couvert de femmes, nu putea să dea greș în această privință.

Romancier, nuvelist, eseist, poet, tânărul autor a cutreerat toate potecile literare fără să fi întins nicăeri mâna acestei fastidioase tovarășe: banalitatea.

Fără isbuviri năstrușnice, fără trepidația neînfrântă a unui Blaise Cendrars, Drieu La Rochelle, într'un stil electric și viguros, aduce în literatura modernă o notă nouă și binevenită.

În opera de față însufletește doi eroi și le studiază pulsațiile inimii, examinează ritmul întregii lor făpturi. Descrie, analizează, povestește, observă cu artă, cu adevăr, cu farmec.

Place și interesează.

În Grecia eternă, în fața comonlor sale mărețe și nestrămutate, un comunist resimte mai aprig dor de acțiune și o mai luminoasă nădejde în idealul vremilor premergătoare.

Un comunist. Eroul al actualității: dar și portretul reușit al unui caz can excepțional. Michel Boutros nu e nici înșpritul jinduind ce nu-i e dat să aibă: și nici vișătorul neofit împins de dorul dreptății, propăvăduind dragoste frățească prin sdruncinări sângeroase.

El a fost, pe cât se pare, un biet cam ca ori care, cu avere, familie, educație, instrucție: de toate s'a lepădat, pentru că era sătul de toate, și aspira la viață liberă și activă. Michel, se cantă încă pe sine, cântând principii noi.

Urmărit, înconjurat, gata să fie prins de polițai, pentru un atentat împotriva unei Manufacturi de Tabac din Salonic, n'are altă scăpare de cât să ară de stradă într-o cameră întunecoasă de la etajul de jos, cu fereastra deschisă, în fața căreia se află o femeie în cămașă diafană de noapte.

Ea; Margot Santorini, e soția unui diplomat italian ușuratic și cam îndat. E frumoasă, bogată, desteaptă, cochetă. Dorită e de toți bărbații: dar nu mai dorește pe nici unul. E o femeie copleșită de daruri și cu toată veselie ei ce față, sătulă de toate.

Margot va salva pe Michel. Cu ajutorul soțului, cu complicitatea forțată a unuia din mulții săi admiratori.

Se înțelege, dragostea încolțește în două făpturi, atât de deosebite în aparență. Într-o oarecare măsură, în aparență numai.

Tot ceea ce ar trebui să-i despartă, îi va reuni.

Margot va urma pe Michel, liberându-se și ea de tot ce el considera de prisos.

Rezumatul e inadins excesiv de laconic și despuat.

Personalitatea eroilor e desăvârșită prin amănunțită și îndemânatică analiză psihologică. Cadoul, comparsii, tot e evocator, tot contribuie la crearea unei atmosfere nimerite, în care acțiunea se desfășoară cu maximum de adevăr și vervă.

Așa de pildă, în hall-ul hotelului Acro-

polis din Atena, unde Margot râde și flirtează: figuri, reflecții, mișcări, tot constituite un tablou plin de viață a publicului cosmopolit și pestril din absența localului, iar în același timp prezintă pe eroină în lumina favorabilă personalității sale. În această ordine de idei, e și serata improvizată de la Malefosse, e un document de interes general și special, foarte important.

Fine, hazlii, observațiile notate cu privire la raporturile, reacțiunile reciproce ale comunistului și ale celor din tabăra adversă, a foștilor lui semenii.

Călătoria de la Atena la Delfi cu auto mobilul, izbucnirea patimei, sunt printre cele mai captivante pagini ale romanului, ele conțin impresii îndrăznețe, au accente cu răsărit prelunge.

Sfârșitul romanului, ar putea sluji drept debut al unui altuia și astfel, chiar după ce s'a închis cartea, enetul cititorului mai urmărește încă pe eroii lui Drieu La Rochelle.

I

ACROPOLIS

În redingotă și din jilt, în mijlocul cadoului său aurit: domnul Theodoris, fondatorul Hotelului Theodoris, trona în hall-ul hotelului Acropolis. Scopul vieții sale fusese acest caravanserail, cel întâi din Atena, și ceiace mai putea să subsiste din sufletul său fusese agățat cu siguranță de pictor pe acest perete. Supraveghea, cu aceeași mulțumire ca pe când era în viață, mulțumire care făcea să i se ridice mustața lui groasă și albă, — aceea seară de Mai 1924, spre sfârșitul ei. Ca de obicei lumea se plictisea, această stare sufletească îi fusese totdeauna necunoscută și n'o putea percepe nici acum, si de altminterlea, lumea tot atât de inconștientă azi cât și ieri, își îndura lăncezeala fără răsvărire.

Un confort îndecajuns de discret liniștea privirile de cum se păsea în Hall: nu era un palat de carton. Amintea vechea tradiție a Coastei de Azur, pe vremea regelui Eduard: serviciu francez adaptat cerințelor englezilor de mean bun. Ceia

ce nu escludea însă, bine înțeles, picturi morocănoase, ca de pildă portretul d-lui Theodoris: iar deasupra capetelor un geamlac ca la vreo vilă din împrejurimile unui oraș occidental pe la 1880. Pereții erau totuși acoperiți cu o pătură grea de mahon și jilfurile vaste se afundau în covoare untuase.

Barman-ul și ajutoarele sale împeștrău fondul cu pete fugare și proaspete. Ei aduceau alecările și băuturile înghețate dintr'o încăpăre învecinată unde beau din picioare, căți-va americani și englezi împreună cu rivalii improvizati pe cari și-i descopereau în toate țările din lume.

— Voi bea un al treilea, — zise Margot Santorini.

Ferid-Pașa, ministrul Albaniei, care în cercul acela ținea cel mai mare loc, o privi cu ochi în care violența dorinței era strunită de polițeta europeană.

— Așa, prea bine, ia un al treilea și chiar un al patrulea, șopti el cu glas pătigăiat, — ar fi agreabil să te cam amestești.

— Nu, să nu mai bei, căci nu te vei amesteci, — interveni Staalbaun, cu o siguranță sarcastică.

— Apreciez sfaturile rele, hotărî Margot. Charlie, încă un Beaux? Nu mă voi amesteci, e drept: nimic nu mă amestece.

Barman ul observa scena și surădea fără jenă, părea îndecajuns de bine înzestrat de natură pentru ca comedia pe care o jucau în fiecare zi clienții săi ebicinnii, să-l poată înveseli tot atât cât și baeșșurile lor.

— Așa dar, vei veni cu noi în Creta, ai făgăduit-o? Intrebă Melancour, Persanul pe Margot.

El surădea.

Inzestrate cu ceva mai multă sensibilitate, persoanele prezente ar fi putut să vadă peisagiul adorabil, să auză cântecul de dragoste sugerat de acel surâs delicat.

Da, vă voi întovărăși? Rico însă nu va veni. Și voi fi ast-fel cam ridicolă, singură eu cu voi trei... în sfârșit?? sunt o femeie părăsită.

— Ci nu schimbă roburile, zise Ferid, de oare ce, din potrivă noi te furăm soțului.

— Crezi?

— Vei fi de trei ori adulteră, preciză Staalbaum.

— Amărăciunea glasului său dăruia o soartă neașteptată celor mai neînsemnate glumi. Fraza aceasta, discreditată de mai înainte toată expediția; nu putea fi vorba de dragoste, ei toți erau niște invalizi, chiar și Margot.

— Vom avea un vapor bun, aceluși care a călătorit anul trecut Lord Granmount.

— Pentru ce nu mai luați și alte doamne, în afară de mine?

— Pentru că ești Margot a noastră. Ca D-ta nu sunt două la fel, răspuse Ferid.

Surăsul său făcu pe dată o crăpătură crudă în pielea groasă și roșie a feței sale. Staalbaum și Melançour aprobară. Pe fața ministrului Persiei se ivi iarăși o seninătate încântătoare, ca și când s-ar fi acoperit cu flori un deșert. Ironia contractă dinpotriva în chip foarte uricios obraji rotunde ai Danezului.

Rico Santorini, își bătea joc mereu de cei trei admiratori ai soției sale. Ei erau în adevăr ridicoli punându-și în comun dorințele, ele erau însă împovărate de lanțuri identice. Mai întâi vârsta, căci aveau toți trei cincizeci de ani și mai bine. Apoi le venea foarte greu să-și ascundă brutalitatea lor din naștere, mai naivă la Albanez și Persan, mai perversă la Danez; ei nu puteau nici să dorească o izbândă totală care i-ar fi constrâns să-și arate arama.

În ochii lui Margot, cei trei bărbați nu erau ridicoli, și nu pricepea glumiile soțului său. Ea le era recunoscătoare de efortarea pe care o făceau asupra lor însăși, și pe care ea se străduia să li-o facă mai anevoioasă prin cochetăria ei. În asta găsea că constă un adevărat omagiu. De altfel în seara aceea și ea se ametea cu alcool, cu glume, cu răsunetele glasului ei de contraltă, care uimea eșind dintr'un gâtlej atât de îngust.

Tovarășii ei erau încântați de atâta exuberanță. Căci viața din Atena nu le-ar fi putut furniza multe subiecte de conversație. Cu toate astea, Acropolis era centrul vieții internaționale și chiar într-o oarecare măsură al vieții grecești. Iată ce ar fi umplut de bucurie pe domnul Theodoris, din cadrul său cel aurit. Cei trei diplomați priveau persoanele cari intrau, eșeau, sedeau, ne găsind observații de spicuit. Cu siguranță n-aveau de cât dispreț pentru cele văzute sub ochii lor; le plăcea însă mai bine acest spectacol, care dealbă mișuna, și asupra căruia puteau pluti vorbele lor domoale de cât să-și învingă disprețul și să se retragă acasă la vreuul din ei, unde ar fi trebuit să se mulțumească cu singura compania lor. Ei căneau pe miniștri mai suspuși cari erau nevoiți să rămână prin sedințele lor. Englezul din măreție, Germanul din dispreț, Italianul din ifos, Francezul din economie.

Colțișoarele pe unde se făcea mai mult șgomot erau ocupate de familii grecești? Ce mai de mătuse, și de verișorie! Gini-cele Orientului întreg revărsaseră peste omenire turme de captiv guralive. Veneau din Europa, din America, din Egipt, din toate coloniile eline, pentru a se regăsi între rude, pentru a face hagialăcul național, a relua relațiunile de interes. Grecia e o țară mică de păstori emigranți și de milionari exilați. Prin alte ngure, politicieni băștinași țineau conciliabule cu industriași străini veniți să-și plaseze

mașinile și produsele, pe aci ca pe oî unde.

Alături de acest element mai mult sau mai puțin autocton forfota mulțimea din versă a turiștilor. Doi tineri Englezi stăbileau legătura firească dintre Oxford și Atena platoniciană: păr cam lung ca a celor din Fedon, pantaloni cam înfoiați, glas binevoitor, aplecare pentru cele nefolositoare, pentru estetică; o forță veche, uzată pe alocurea și pe de altă parte neroasă încă. Trei patru studenți americani își băteau joc de verii lor; deodată însă priveau fără voie cu o curiozitate invidioasă plictiseala lor de neimitat. Francezii erau recunoscuți după înfățișarea lor strâmtorată, după severitatea meschină a costumului, în acest hall unde se vorbea mai mult franțuzește, ei păreau deplasați. Totuși, în jurul lor, înflorea pe vestoane grecești. Legiunea de Onoare. Nemții examinau toate.

— Cine e domnul spătos căruia îi faci cu ochiul? — întrebă Staalbaum cîndos, stăpânit de gânduri nepermise.

— E chipeș, nu așa? E Italianul care a câștigat azi după amiază concursul de tenis. Ce bine l-a bătut pe Cehoslovac! Ași dori să-i fac cunoștința. Nu sunteți nici unul în stare să mi-l prezentați?

Cei trei cunetri clătinară din cap în semn de neputință și dezaprobare. Italianul, care aștepta nerăbdător un omagiu univesal, remarcând atenția lui Margot deveni pe dată impasibil.

— Ce poji să te aștepti dela el? Nu e un atlet, ci statuia unui atlet, muzele sunt pline aci de asemenea modele, mormăi Danezul.

— Vă place părul sur? suspină Melançour.

În timp ce lustrul briliantinei făcea din părul Italianului, tăiar totuși, un coif de oțel. Persanul atinge cu degetul său uscativ o chieă cu reflecte lunare unde negru-albăstrui, trecea pe nesimțite la argint. Trăsăturile lui foarte șterse, erau ca așchile unui bazalt uzat de nisipuri: Italianul, din potrivă, expunea linii mândre Margot, mărită în Italia, era însă de mult obișnuită cu efigii frumoase, ca se prefăcea că admiră. Privirile ei se roteau cu o usurintă și veselie pe cari nu le puteau stămpăra nimic.

Ce efect punea în adevăr să aibă asupra acestei femei toate figurile acelea de bărbați din jurul ei, încovăierile lor grăune, părul lor, tabacul dintre dinți, și dorința lor fricoasă, gata să muște? Ceeace la acești oameni, ar fi putut însă să izbucnească în mod tragic, era prea îndepărtat, îngropat sub vestoane, încătușat prin craveți, ochii lor erau aburiți de pretexte migăloase.

— Pari în totdeauna mulțumită să cunoști o figură nouă? urmă Staalbaum. Nu ești niciodată sătulă, poate nici nu-ți e foame.

El o supraveghea neîncetat, cu ochiul său mare, și cerceta un adevăr uricios. Margot îi aruncă o privire ascuțită, dar privirea se stămpără iute, străluci îndelung ca o lamă care după ce a amenințat se vără într-o teacă moale și sclipitoare.

— Mă amuză ori și ce.

Ea intra astfel în jocul ficcării. Din perversitate sau din milostenie?

Franțuzeasca sau englezeasca pe cari le vorbea toată lumca, trecând din gură în gură, își pierdeau virtutea lor, toate accentele sfârșeau prin a se amesteca într-o sonoritate nedeslușită. Gramaticile erau ferfenite de mii de greșeli mărunte, vo-

cabulele reduse la cele mai rudimentare necesități. În mod fătarnic se nimicea astfel orice mijloc de a comunica între aceste ființe omenesti. Dar un limbaj nu le era indispensabil acestor cosmopoliti umflați și deșerți; gesturi ca la cinema, onomatopee ca la telefon le erau suficiente. Trebuia totuși să vorbească mult pentru că să poată umplea spațiul care se întindea nedeslușit între dorințele lor amorțite.

— Măine voi cere informații asupra acestui Italian Avghiei Corditi, cu siguranță, ca îl și cunoaște, esclamnă, răzând Margot.

Staalbaum cugetă că Avghi era mai hămesit chiar decât Margot, dar desfrâul metode al uneia îl irita tot atât cât și flirțul atid al celeilalte. Ar fi dorit să le poată avea pe amândouă, pentru ca apoi să le lepede cu sângeros dispreț. Asemenea sentimente nu cadrau cu birta lui ascuțită și cu dinții săi stricați. Își amintea de cei mai multe ori aceste inferiorități, dar întreba uneori să le uite pe jumătate și atunci făcea femeilor declarații slugarnice și pline de ură.

— Încep acum pentru ce nu m'ai îndotăraț la golf, relua Ferid cu ciudă. — ai fost să admiri pe Italian la tenis.

Să exprima cu blândețe, cu o politeță excesivă plină de bunăvoință tainică. Limbajului greoaie și molatecă îl făcea să cam gasească, vorbele erau rostite cu o delicată comică eșind din mijlocul feței rotundă aspre, întinsă ca un balon. De altminteala prindeau putere către sfârșitul fraklor; organul lui se stinge în vibrații brutale și amenințătoare. Li plăcea să creadă că s'ar fi asemănând cu un pașă din vechime, din cei ce își împărțeau timpul între harem și lagăr, și aveau palmă dubasă iar pumn greoi.

— În timp ce eu făceam singur singurele cele notă gaure, D-ta aplaudai un „gigo-lo” cu păr sur.

Margot, râdea din toată inima. Trupul de pasi gros asudase la soare mai rău decât iuma îl duruse.

— Sînt ca m'ai înduioșat, sunt gata să merg sigură cu D-ta pe Acropolă, pentru ca, să te împăcăm.

Lui Ferid îi trecu limba pe buza tăioasă, ca un ficat de bou sub cușitul măcelarului. Ochii vioi se rostogoliră în masea nesimțitoare a feței privind pe Melançour și Staalbaum, înându-i drept martori ai preferinței ei și se acordă precum și a corupției femeilor.

— Nu vei putea oferi prietenei noastre un răsărit de lună tot atât de frumos ca acele pecari le-a văzut în Arabia, pe când făcea oreamblări cu șeicul, observa Staalbaum care se simți ușurat după acest bo-bărnac mai amar ca cele precedente.

Verbele erau cam usturătoare pentru ceilalți doi: Melançour avu o mărăritură răgusită după care își recăpătă aerul fatalist și năv. Ferid, clipi din ochii săi mici pentru a le potoli scilipirea crudă. Margot însă, iar răsă, și fără efortare.

— Șaștii că nu-ți voi mai povesti nimic de aci înainte, Staalbaum.

Ea văd o clipă la expediția de vânătoare din Arabia Ce se petrecuse? Nu putea să mai știe nimeni. Nu se pot cântări faptele, iar memoria le strămtează pe unele și le lăgăste pe celelalte. Era o amintire. Ea era plină de amintiri. Avea douăzeci și opt de ani.

(Continuare în n-rul viitor)

DIMITRY